

Yksimielisen tavoitteen erimieliset ratkaisut

Puolueiden näkemyserot vanhuspalvelulaista vuosien 2009–2012 eduskuntakeskusteluissa

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Oona Kivistö

29.04.2026
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Oona Kivistö

Otsikko: Yksimielisen tavoitteen erimieliset ratkaisut – Puolueiden näkemyserot vanhuspalvelulaista vuosien 2009–2012 eduskuntakeskusteluissa

Sivumäärä: 39 sivua

Päivämäärä: 29.04.2026

Ikäihmisten palvelut ovat olleet tasaisin väliajoin julkisen tarkastelun kohteena. Väestön ikääntyessä palveluiden järjestämisestä sekä hoidon laadusta on 2000-luvulla käyty yhä enemmän keskustelua. Vuonna 2009 vastaavien keskusteluiden seurauksena perustettiin eduskunnassa työryhmä, jonka tarkoituksena oli kehittää lakisäädös ikäihmisten palveluiden turvaamiseksi. Työryhmän esityksen pohjalta säädettiin *Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista* (980/2012), joka tuli voimaan vuoden 2013 heinäkuussa. Vanhuspalvelulaki oli voimaan tullessaan ensimmäinen säädös, joka määritteli ikäihmisille suunnattujen palveluiden järjestämisvastuusta sekä niiden laadusta.

Tässä tutkielmassa analysoin vuosien 2009–2012 vanhuspalvelulakiin liittyneitä eduskuntakeskusteluja. Tutkielmassani vastasin kysymykseen, miksi puolueet olivat vanhuspalvelulain sisällöstä eri mieltä. Lisäksi analysoin parlamenttiaseman vaikutusta puolueiden näkemyksiin sekä tarkastelin niiden perusteluja suhteessa puolueiden yleisiin sosiaalipoliittisiin linjauksiin.

Primääriaineistonani toimivat eduskuntakeskustelut vuosilta 2009–2012. Näiden läpikäymiseen sekä analysoimiseen käytin tutkimusmetodina laadullista sisällönanalyysia. Lisäksi käytin havaintojeni tukena tutkimuskirjallisuutta, joista keskeisimmät olivat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamat raportit sekä Heikki Paloheimon teos *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Lisäksi perehdyin puolueiden 2000-luvun alun ohjelmiin saadakseni laajemman käsityksen niiden yleisistä sosiaalipoliittisista linjoista.

Tutkielmani keskeisin havainto oli, että vanhuspalvelulakia koskevassa eduskuntakeskusteluissa näkemyserot johtuivat puolueiden omista ideologisista painotuksista. Puolueet olivat pääosin samaa mieltä palveluiden puutteista sekä hoidon laadun ongelmista. Perusteellisemman tarkastelun tuloksena puolueiden välisiä eroja oli havaittavissa yhteisesti tunnistettujen ongelmien ratkaisuehdotuksissa. Eniten erimielisyyksiä aiheuttivat kuntien vastuun kasvattaminen, hoitajamitoituksen kirjaaminen lakiin sekä omaishoidontuen maksamisen järjestäminen. Kaikkien näiden teemojen osalta keskusteluissa nousi vahvasti esiin talousnäkökulma, mikä oli luonnollista finanssikriisin jälkeisessä Suomessa. Parlamenttiasema vaikutti puolueiden politiikkaan, sillä oppositiossa puolueiden vaatimukset olivat pääosin painokkaampia ja hallituksessa ollessaan puolueet joustivat linjoistaan herkemmin. Toisaalta joidenkin aiheiden osalta puolueet olivat oppositiossa ollessaan hyvin vaitonaisia ja alkoivat vasta hallitukseen päästyään esittämään omia näkemyksiään.

Avainsanat: vanhuspalvelulaki, omaishoito, hoitajamitoitus, kuntien vastuuttaminen, eduskuntakeskustelu

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkielman lähtökohdat sekä tutkimuskysymykset	4
1.2	Metodi, aineisto ja aiempi tutkimus	6
2	Kuntien vastuuttaminen ja sen kustannusseuraamukset	9
2.1	Maltillista myötäilyä huolista huolimatta – pienemmät puolueet	9
2.2	Perusteltu pelko resursseista – Perussuomalaiset ja keskusta	12
2.3	Kunnat mukaan taloustalkoisiin – kokoomus ja SDP	15
3	Henkilöstömitoituksen kirjaaminen lakiin	18
3.1	Hallitusvastuu sotki suunnitelmat – vihreät, KD ja Vasemmistoliitto	18
3.2	Paljon puhetta tyhjistä – Perussuomalaiset ja keskusta	20
3.3	Kaunis ajatus, taloudellinen toteutus – kokoomus ja SDP	22
4	Omaishoidon tuki	25
4.1	Yksi ääni Kelalle, kaksi tyhjää – vihreät, KD ja Vasemmistoliitto	25
4.2	Vaatimus yhdestä maksajasta – Perussuomalaiset ja keskusta	27
4.3	Yhtenäisillä kriteereillä alue-erot kuntoon – kokoomus ja SDP	29
5	Johtopäätökset	33
	Lähdeluettelo	37

1 Johdanto

Viime vuosina julkisessa keskustelussa on ollut puhetta ikäihmisten hoidon laadusta. Julkisuuteen on noussut tapauksia, joissa ikääntyneiden hoidossa on tapahtunut jopa kuolemiin johtaneita vakavia hoitovirheitä.¹ Näiden tapausten myötä hoitoala sekä ikääntyneiden hoidonlaatu ovat jälleen olleet kriittisen tarkastelun kohteena. Samanlaista keskustelua on yhteiskunnan tasolla käyty usein aikaisemminkin. 2000-luvun alussa vastaavanlainen keskustelu käynnisti lopulta lakialoitteen. Tuolloin julkisuuteen oli tullut samankaltaisia tapauksia, joissa ikääntyneiden hoitoa oli laiminlyöty tai siinä oli havaittu olevan suuria puutteita. Nämä tapaukset osoittivat, ettei ikääntyneiden hoidon laatu tai sen valvonta olleet riittävällä tasolla.² Samaan aikaan hoidollisten puutteiden lisäksi tunnistettiin väestön ikääntyminen sekä sen tuomat haasteet tulevaisuudessa.³ Varsinainen ongelma oli, ettei Suomessa ollut lainsäädäntöä, joka olisi turvannut nimenomaan ikäihmisten palvelut. Ikäihmisille järjestettävistä palveluista mainittiin sosiaalihuollon lainsäädännössä, mutta palveluiden järjestämisvastuuta tai laatua ei ollut kyseisessä lainsäädännössä tarkkaan määritelty.⁴

1.1 Tutkielman lähtökohdat sekä tutkimuskysymykset

2000-luvulla ilmenneiden epäkohtien pohjalta ryhdyttiin työstämään lainsäädäntöä, joka jatkossa turvaisi ikäihmisten palvelut. Vuonna 2009 eduskunnassa perustettiin uudistamistyöryhmä, jonka tehtävänä oli valmistella sosiaalihuoltoa uudistava lakiesitys, jossa huomioitaisiin entistä paremmin ikääntyneiden hoivatarpeet. Työryhmän esityksen pohjalta pidettiin eduskuntakäsittelyt vuonna 2012 ja *Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012)* tuli lopulta voimaan vuoden 2013 heinäkuussa.⁵

Vanhuspalvelulain tarkoituksena oli muokata kuntien palvelurakenteita vastaamaan paremmin ikääntyvän väestön tarpeita. Lain keskiössä oli eritoten kotiin vietävien palveluiden kehittäminen. Toinen tärkeä lakiin sisällytetty määräys oli laitoshoidon laadun varmistaminen. Laadun varmistamiseksi vanhuspalvelulain oli tarkoitus vahvistaa valvontaa,

¹ <https://yle.fi/a/74-20209681> [luettu 2.4.2026]

² Noro ja Alastalo 2014, 7; Kaskiharju 2019, 57.

³ Sainio et al. 2014, 37; Härkänen 2002, 3.

⁴ Kaskiharju 2019, 58–59.

⁵ Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/lakihankkeiden-tietopaketti/vanhuspalvelulaki> [luettu 2.4.2026]

jotta asiakkaan oikeudet sekä hoidon turvallisuus pystyttäisiin jatkossa turvaamaan. Tämä tarkoitti säännöllistä palautteen keräämistä sekä kuntien omavalvonnan tehostamista. Vanhuspalvelulaki sisältää lisäksi maininnan yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta hoivapalveluita suunniteltaessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että iäkkäällä henkilöllä on oltava mahdollisuus vaikuttaa omien hoivapalveluidensa suunnitteluun. Jatkossa kuntien tuli järjestää vanhusneuvostoja sekä määrittää ikäihmisten vastuutyöntekijät. Vanhuspalvelulaissa määritettyihin palveluihin ovat oikeutettuja henkilöt, jotka saavat vanhuuseläkettä sekä iäkkäät henkilöt, joiden toimintakyky on heikentynyt yleisesti korkeaan ikään liitetystä syystä.⁶

Eduskuntapuolueet olivat lain tarpeellisuudesta ja sen sisällöstä pääosin hyvin yksimielisiä. Tätä yhteistä tavoitetta kuvasi lähes kaikkien puolueiden puheenvuoroissa korostunut termi ”arvovalinta” ja niiden tekeminen lain sisällön suhteen. Kaikissa eduskuntapuolueissa tunnistettiin muutoksen tarve, ongelmat omaishoidossa sekä palveluiden oikea-aikaisuudessa. Eduskunnassa oltiin samaa mieltä siitä, etteivät palvelut tai niiden laadun valvonta ole riittävällä tasolla eikä ikäihmisillä ollut riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa omien palveluidensa järjestämiseen. Kaikilla puolueilla oli yhteinen tahto ottaa ikäihmisten tarpeet jatkossa paremmin huomioon säätämällä laki, joka turvaisi heidän palvelunsa tulevaisuudessa. Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan uudistuksen toteutukseen liittyneitä erimielisyyksiä, joita puolueiden välillä ilmeni vanhuspalvelulakia edeltäneissä eduskuntakeskusteluissa.

Lainsäädäntö saatiin valmiiksi Kataisen hallituksen johdolla. On huomioitava, että lain valmistuminen kesti kolme vuotta ja tänä aikana vallassa oli yhteensä kolme eri hallitusta, jolloin parlamenttiasemat vaihtuivat. Vuonna 2009, kun lain käsittely eduskunnassa alkoi, vallassa oli Vanhasen II hallitus, jossa mukana olivat Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus, Suomen ruotsalainen kansanpuolue sekä Vihreä Liitto. Vanhasen hallitus vaihtui Kiviniemen hallitukseen 22.6.2010, jolloin hallituksessa pysyivät samat puolueet. Kiviniemen hallitus oli vastuussa vuoden, jonka jälkeen valittiin Kataisen hallitus. Kataisen hallituksessa olivat mukana kokoomus, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, RKP, Vasemmistoliitto, vihreät sekä Suomen Kristillisdemokraatit. Tästä voidaan todeta, että Perussuomalaiset oli ainoa puolue, joka ei ollut mukana hallituksessa vanhuspalvelulain käsittelyn aikana.

⁶ Noro ja Alastalo 2014, 7–8, 15–16; https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2012/980#OT1_OT1

Puolestaan kokoomus, RKP sekä vihreät ovat olleet pelkästään hallituspositiossa lain käsittelyn aikaan.⁷

Käydessäni aineistoa läpi tunnistin kolme teemaa, jotka aiheuttivat puolueiden välillä erimielisyyksiä liittyen vanhuspalvelulain sisältöön. Kiistaa aiheutti erityisesti kuntien vastuun lisääminen, hoitajamitoituksen kirjaaminen lakiin sekä omaishoidontuen maksaminen. Tutkielmani analyysi on jaettu näiden teemojen mukaisiin käsittelylukuihin, mikä mahdollistaa niiden perusteellisen tarkastelun. Keskityn tutkielmassani analysoimaan puolueiden kannanottoja sekä edustajien antamia perusteluita niiden taustalla.

Tutkielmassani vastaan kysymykseen siitä, miksi puolueet olivat vanhuspalvelulain sisällöstä eri mieltä. Lisäksi analysoin parlamenttiaseman vaikutusta puolueiden näkemyksiin sekä tarkastelen niiden perusteluja suhteessa puolueiden yleisiin sosiaalipoliittisiin linjauksiin.

1.2 Metodi, aineisto ja aiempi tutkimus

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista sisällönanalyysia. Laadullinen sisällönanalyysi sopii tutkielmaani, koska tarkoituksenani on pureutua puheenvuorojen sisältöön sekä tiivistää niitä, jotta pystyn tekemään tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia havaintoja. Laadullinen sisällönanalyysi edellyttää tarkkojen rajausten tekemistä havaintojen suhteen.⁸ Toteutin rajauksen käymällä aineiston alustavasti läpi, jonka jälkeen laadullisen sisällönanalyysin menetelmin tein primääriaineistostani havaintoja, joiden pohjalta tutkielmani kohdentui lopulta tarkastelemaan lain käsittelyssä ilmenneitä ristiriitoja. Näitä tekemiäni havaintoja vertailen puolueiden omiin toimintalinjoihin sekä toisiin puolueisiin.

Primääriaineistonani on eduskuntakeskusteluissa käydyt puheenvuorot. Lakia käsiteltiin eduskunnassa vuosina 2009–2012⁹, mistä muodostui luonnollinen raja tutkimusmalleni. Käytin parlamenttisampo.fi -nettisivustoa löytääkseni kansanedustajien puheenvuorot kyseiseltä ajanjaksolta. Lisäksi tarkensin hakua käyttämällä hakusanaa (vanhuspalvelula*), jotta sain rajattua aineistosta ne puheenvuorot, jotka käsittelevät tutkielmani aihetta. Hakukriteereihin sopivia puheenvuoroja löytyi 418, jotka kävin puolue kerrallaan läpi. Saamieni havaintojen perusteella pelkistin puheenvuoroja ja tein niistä itselleni muistiinpanoja. Aineiston klusteroinnin myötä muodostui käsitys siitä, mitkä olivat

⁷ Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit> [luettu 11.3.2026]

⁸ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 92.

⁹ Eduskunnan verkkosivut. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vanhuspalvelulaki.aspx#valmistelu [luettu 11.3.2026]

keskeisimmät näkemyserot liittyen lainvalmisteluun. Tarkennuksena mainittakoon, että *vanhuspalvelulaki* oli lakisäädöksen¹⁰ ”työnimi”, ennen lain voimaantuloa. Luonnollisesti eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa kansanedustajat käyttivät tätä nimitystä. Tässä tutkielmassa puhun vanhuspalvelulaista, koska se on kyseisestä laista nykyisin puhekieliseksi jäänyt nimitys.

Pääosin lakiin liittyviä puheenvuoroja oli pidetty vuonna 2012 (291), jolloin lakiuudistus valmistui. Eniten puheenvuoroja aiheesta olivat pitäneet SDP (153), keskusta (81) sekä kokoomus (68). Vähiten aiheen käsittelyyn eduskuntakeskusteluissa osallistui RKP, jonka kansanedustajista ainoastaan Ulla-Maj Wideroos piti aiheesta kaksi puheenvuoroa. Eniten puheenvuoroja piti SDP:n edustaja Maria Guzenina-Richardson, joka käsitteli vanhuspalvelulakia 35 puheenvuorossaan. Tätä selittää Guzenina-Richardsonin asema Kataisen hallituksen peruspalveluministerinä, jonka johdolla lakiuudistus lopulta valmistui.¹¹

Vanhuspalvelulakiin liittyvää tutkimusta on tehty runsaasti. Oikeustieteellisestä näkökulmasta useat tutkijat ovat analysoineet lain sisältöä sekä sen soveltamista. Lisäksi valtion omat toimielimet, kuten Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) on tutkinut lain toimeenpanon vaikutuksia.¹² Yleisellä tasolla puolueiden kantoja sekä sosiaalipoliittisia näkemyksiä on tutkittu laajasti. Hyödynnän näitä aikaisempia tutkimuksia verratessani omia havaintojani puolueiden yleisiin sosiaalipoliittisiin kannanottoihin. Jutta Pulkki ja Liina-Kaisa Tynkkynen Tampereen yliopistosta ovat aikaisemmin tehneet kyseisistä puheenvuoroista diskurssianalyysin.¹³ Tässä tutkielmassa käytän eri tutkimusmetodia, jolloin tutkielmani sisältö sekä sen tulokset luonnollisesti poikkeavat heidän tutkimuksestaan.

Olen hyödyntänyt tutkielmassani aikaisemmin mainitsemaani THL:n tuottamaa raporttia¹⁴ saadakseni olennaista tietoa liittyen lain käytäntöön. Lisäksi ensimmäisessä käsittelyluvussa hyödynnän Heikki Paloheimon teoksessa *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä* esitettyä hyvinvointivaltioindeksi-tutkimusta, jonka tuloksiin vertailen omia havaintojani. Läpi tutkielman hyödynnän Paloheimon sekä Jukka Paastelan julkaisemaa kokoelmaa puolueiden

¹⁰ *Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012)*

¹¹ Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit> [luettu 11.3.2026]

¹² THL, Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta

¹³ Pulkki ja Tynkkynen 2014, *All elderly people have important service needs” – a study on discourses of the older people in the Finnish parliamentary discussions.*

¹⁴ Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta

periaateohjelmista¹⁵ saadakseni käsityksen puolueiden yleisistä toimintalinjoista 2000-luvun alussa ja vertaillakseni niitä tutkielmassani esiin tulleisiin piirteisiin.

Aloitan tarkastelun pienemmistä puolueista, jonka jälkeen siirryn analysoimaan poliittisesti keskeisimpien puolueiden näkemyksiä. Ensimmäisissä alaluvuissa käsittelen yhteisesti RKP:n, vihreät, kristillisdemokraatit sekä Vasemmistoliiton. RKP:n osalta käsittely tosin rajautuu vain yhteen aiheeseen eli kuntien vastuuttamiseen, koska heidän puheenvuoroissaan ei käsitelty muita tähän tutkielmaan valikoituneita teemoja. Pienten puolueiden jälkeen tarkastelen Perussuomalaiset sekä keskustan samassa alaluvussa, koska ne olivat kumpikin oppositiossa lain käsittelyn osalta kriittisimmän vuoden 2012. Lisäksi näiden kahden puolueen näkemyksissä tuli ilmi paljon samankaltaisuuksia. Viimeisenä käyn läpi kokoomuksen sekä SDP:n näkemykset, koska nämä olivat Kataisen hallituksen suurimmat puolueet. Kokoomuksen ja SDP:n näkemykset olivat vahvasti liitoksissa toisiinsa tarkasteluajan loppupuolella hallitusyhteistyön vuoksi.

¹⁵ *Suomen puolueiden periaateohjelmat. Ohjelmat, niiden taustaa ja tarkastelua*, 2006.

2 Kuntien vastuuttaminen ja sen kustannusseuraamukset

2000-luvun alussa kuntien ikäihmisille suunnatuissa palveluissa oli merkittäviä eroja. Ikäihmiset olivat keskenään hyvin eriarvoisessa asemassa riippuen asuinpaikastaan, mikä oli yksi keskeinen ongelma, johon vanhuspalvelulaille oli tarkoitus puuttua. Aikaisempi sosiaalihuoltolaissa ollut maininta palveluiden järjestämisestä oli ollut hyvin yleisluontoinen, minkä vuoksi kunnilla oli palveluiden tuottamisen suhteen ollut mahdollisuus käyttää laajasti omaa harkintavaltaa. Uudistuksella haluttiin varmistaa se, kenen vastuulla olisi tulevaisuudessa tuottaa yhdenvertaiset hoivapalvelut. Näin ollen vanhuspalvelulain myötä julkista vastuuta vahvistettiin, kun lakiin kirjattiin palveluntuottajaksi kuntasektori. Tämän myötä lakisäädös täsmensi kuntia ottamaan enemmän vastuuta ikääntyneiden palveluiden järjestämisestä. Selkeyttämällä kuntien vastuuta pyrittiin ratkaisemaan alueellinen eriarvoisuus.¹⁶ Tämä rakenteellinen uudistus jakoi eduskuntapuolueiden mielipiteitä erityisesti sen kustannusseurausten takia.

2.1 Maltillista myötäilyä huolista huolimatta – pienemmät puolueet

Pienemmät puolueet pitivät aiheeseen liittyen melko vähän puheenvuoroja. RKP:n kahdessa vanhuspalvelulakia koskevassa puheenvuorossa keskityttiin yksinomaan talouskysymyksiin sekä lain kustannusvaikutuksiin. RKP kannatti kuntien vastuun kasvattamista. Edustaja Ulla-Maj Wideroos mainitsi, että valtion taloustilanteen ollessa heikko, ei millään hallituksella olisi mahdollisuuksia tarjota kunnille merkittäviä määrärahoja.¹⁷ Paloheimon mukaan RKP on aikaisemmin maltillisesti kannattanut julkisen vastuun kasvattamista, eli analyysistani saadut tulokset ovat linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa.¹⁸ Puolueen vähäinen osallistuminen lain käsittelyyn osoittaa, ettei kyseinen laki ollut heidän ensisijainen prioriteettinsa, eikä heillä ollut asian suhteen vahvoja näkemyksiä. Puolue totesi taloudelliset realiteetit ja oli linjassa muiden hallituspuolueiden kanssa. RKP oli koko lain käsittelyn ajan hallituksessa, jolloin isommat puolueet ajoivat äänekkäämmin yhteistä lainsäädäntöä, johon puolue pääsääntöisesti tuntui olevan tyytyväinen.

¹⁶ Noro ja Alastalo 2014, 7–8.

¹⁷ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 13 (Ulla-Maj Wideroos), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_013; Vp 2011 - istunto 22 - puhe 147 (Ulla-Maj Wideroos) 28.06.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_022_147

¹⁸ Paloheimo 2008, 41.

Vihreät ottivat yhden puheenvuoron verran kantaa uudistuksen kustannusseurauksiin. Kyseisessä puheenvuorossa edustaja Outi Alanko-Kahiluoto painotti, etteivät kunnat yksinään selviäisi lain aiheuttamista kulueristä, vaan valtion tulisi osallistua niiden rahoitukseen. THL:n tuottaman raportin mukaan kuntien vastuun kasvattaminen merkitsi toisille kunnille kustannusten nousua ja toisille niiden laskua. Kustannusten nousun odotettiin tapahtuvan erityisesti niillä paikkakunnilla, joissa ei ennen vanhuspalvelulain voimaantuloa oltu järjestetty laajaa palveluntarjontaa kuntien toimesta.¹⁹ Alanko-Kahiluodon osoittama epäluulo kunnille tulevista kuluista oli siis perusteltu huoli liittyen vanhuspalvelulain voimaantumiseen.

Vihreiden voidaan sanoa olleen kuntien vastuun kasvattamisen puolella, vaikka yksittäisen edustajan puheissa oli havaittavissa epävarmuutta. Vihreiden puheenvuoroissa toivottiin kuntien huomioivan laajemmin ikäihmisten tarpeet ja kiinnostavan huomiota päivittäisasioiden saavutettavuuteen.²⁰ Hallituspuolue ei siis kritisoinut kuntien vastuun kasvattamista, vaan päinvastoin toivoi, että kunnat ottaisivat laajaa vastuuta ja panostaisivat lisäksi vielä päivittäispalveluihin. Puolue oli koko tarkastelujakson ajan hallituksessa, mistä syystä sen kanta kuntien vastuuttamisesta pysyi samana. Vihreät ovat tutkimuksen mukaan olleet yleisesti julkisen sektorin vastuun kasvattamisen kannalla.²¹ Nämä vanhuspalvelulain käsittelystä tehdyt havainnot vahvistavat tätä tutkimustietoa, huolimatta siitä, että yksittäinen edustaja epäili lain kustannusseurauksia.

Kristillisdemokraatit olivat epäileväisiä kuntien vastuun kasvattamisesta ja siitä seuraavien kustannusten kattamisesta. Edustaja Sari Palm ilmaisi huolensa siitä, että lakeihin perustuville velvoitteille tulisi asettaa riittävät resurssit, jotta niiden järjestäminen kunnissa olisi konkreettisesti mahdollista.²² Tämä havainto tukee aiempaa tutkimusta, jossa on tarkasteltu puolueiden suhdetta valtion roolin kasvattamiseen. Tutkimuksen mukaan kristillisdemokraattien ohjelmassa on ollut vähiten mainintoja julkisen sektorin vastuun kasvattamisen puolesta.²³ Kristillisdemokraatit olivat tarkastelujakson viimeisen vuoden mukana hallituksessa. Huolimatta parlamenttiasemasta puolue esitti huolenaiheitaan. Kristillisdemokraattien tavoitteena ei ollut vain oppositiolle tyypillinen kritisointi, vaan puolue oli tosiasiallisesti huolissaan talouden kestävyyydestä sekä julkisen velan kasvusta.

¹⁹ Rättö et al. 2014, 42.

²⁰ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 12 (Outi Alanko-Kahiluoto), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_012; Vp 2009 - istunto 84 - puhe 9 (Outi Alanko-Kahiluoto), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_009

²¹ Paloheimo 2008, 41; Paastela ja Paloheimo 2006, 169.

²² Vp 2012 - istunto 83 puhe 107 (Sari Palm), 20.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_083_107

²³ Paloheimo 2008, 40.

Tämän vuoksi kristillisdemokraatit pyrkivät hillitsemään kustannusten nousua vaikeassa taloustilanteessa. Lain käsittelyä varjostaneen taloustilanteen käyn tarkemmin läpi myöhemmässä vaiheessa.

Vasemmistoliiton sisällä aiheesta nousi eri painotuksia esiin. Puolue korosti puheenvuoroissaan, että kunnille tulisi antaa valtionosuuksia ja asettaa realistiset resurssit palveluiden toteuttamiseen. Edustaja Martti Korhonen nosti esiin, ettei hoitohenkilökuntaa esimerkiksi voitaisi palkata tarpeeksi, jos kunnalla ei olisi varaa siihen.²⁴ Toisaalta puheissa mainittiin kuntien vastuuttamisen olevan ”arvovalinta” ja ettei mikään kunta olisi niin heikko, etteikö se halutessaan kykenisi järjestämään tasokasta vanhustenhoitoa. Edustaja Erkki Virtanen totesi samassa puheenvuorossa kuntien jopa saavan ennätykselliset valtionosuudet vuonna 2013, viitaten siihen, että niiden avulla kuntien pitäisi pystyä tekemään tarvittavat muutokset palvelutarjontaansa. Virtanen huomautti toisessa puheenvuorossaan, että valtionosuudet eivät olleet korvamerkittyjä, jolloin olennaisessa roolissa olisi kuntien itse tekemät päätökset. Edustajan mukaan mikään rahasumma ei olisi riittävä, mikäli palvelujärjestelmä ei olisi toimiva.²⁵ Vanhuspalvelulain eduskuntakeskusteluissa havaitut näkemyserot keskittyivät tarkemmin katsottuna Vasemmistoliitossa tiettyjen edustajien välille, eikä kuvasta suoranaisesti puolueen sisäistä jakaantumista tai parlamenttiaseman vaikutusta.

Puolueen voidaan katsoa olleen tyytyväinen kuntien vastuun kasvattamiseen, koska vahvaa vastustusta ei puolueen puheenvuoroista ollut havaittavissa. Tämä tasa-arvoistava säädös sopi yleisesti puolueen poliittiseen linjaan, jonka mukaisesti eriarvoisuutta on pyritty kaikin keinoin hillitsemään.²⁶ Paloheimon tutkimuksen mukaan Vasemmistoliitto on ollut yleisesti julkisen vastuun kasvattamisen puolella.²⁷ On huomioitava, että vain muutamassa puheenvuorossa otettiin kantaa kuntien vastuun kasvattamisen vaikutuksiin. Nämä kyseiset puheenvuorot keskittyivät pääosin puolueen samoille kansanedustajille, jolloin suuria yleistyksiä tämän aiheen suhteen ei tule tehdä.

²⁴ Vp 2009 - istunto 84 - puhe 8 (Martti Korhonen), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_008; Vp 2012 - istunto 39 - puhe 63 (Martti Korhonen) 19.04.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_039_063

²⁵ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 11 (Erkki Virtanen), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_011; Vp 2012 - istunto 110 - puhe 61 (Erkki Virtanen), 14.11.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_110_061

²⁶ Vasemmistoliiton periaateohjelma 2007. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/802>

²⁷ Paloheimo 2008, 41.

2.2 Perusteltu pelko resursseista – Perussuomalaiset ja keskusta

Keskustan suhtautuminen kuntien vastuun kasvattamiseen muuttui puolueen parlamenttiaseman mukaisesti. Vuoden 2011 kesäkuuhun asti ollessaan hallituksessa keskusta esitti, että ikäihmisten palveluiden ongelmana oli sosiaali- ja terveystalouteen suunnattujen määrärahojen valuminen kuntien muihin kuluihin. Keskustan ollessa hallituksessa ongelmaa oli pyritty ratkaisemaan laatusuosituksilla sekä kuntia sitovalla lainsäädännöllä. Keskustan kansanedustaja Mikko Alatalo kannusti rohkeiden rakenteellisten uudistusten tekemiseen, sillä kunnat eivät olleet ottaneet riittävästi vastuuta, vaan päinvastoin olivat karsineet palveluistaan.²⁸ Hallituksessa ollessaan keskusta ei kuitenkaan suoranaisesti kannattanut kuntien vastuun kasvattamista, vaikka muutamassa puheenvuorossa ilmaistiin turhautumista kuntien toimintaa kohtaan sekä mainittiin rakenteellisen uudistuksen tarve. Puolue oli oppositiossa vähemmän aikaa, mutta esitti huomattavasti enemmän puheenvuoroja sinä aikana liittyen kuntien vastuuttamiseen.

Keskusta kritisoi oppositiossa vahvasti kuntien vastuun kasvattamista hoivapalveluiden järjestämisessä. Puolue vaati oppositiossa ollessaan hallitukselta ohjausta siihen, kuinka kunnat voisivat navigoida tulevien kustannusten kanssa.²⁹ Keskustan eduskuntaryhmä vetosi siihen, että kunnille tulisi tarjota tarvittavat resurssit vanhuspalvelulain toteuttamiseen. Lisäksi puolueen kansanedustajat puhuivat useaan otteeseen kuntapalveluihin kohdistuvista leikkauksista.³⁰ Edustaja Tapani Tölli nosti puheessaan esille arvioituja lukuja, joita oltiin leikkaamassa valtionosuuksista sekä niitä määrärahoja, joita vanhuspalvelulain toteuttamiseen hallitus oli osoittanut. Keskusta ei ollut tyytyväinen siihen, että kunnilta oltiin viemässä suhteessa enemmän rahaa, samalla kun kunnan pitäisi järjestää enemmän palveluita.³¹ Puolueen hallituskaudella ilmennyt suhtautuminen kuntien vastuun kasvattamiseen näyttää muuttuneen oppositioaseman myötä kriittisemmäksi. Oppositiossa on tyypillistä osoittaa kritiikkiä hallituksen esittämiin asioihin, vaikka ne eivät todellisuudessa olisi edes ristiriidassa

²⁸ Vp 2010 - istunto 133 - puhe 168 (Paula Sihto), 16.12.2010 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2010_1_133_168; Vp 2009 - istunto 84 - puhe 139 (Mikko Alatalo), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_139

²⁹ Vp 2012 - istunto 35 - puhe 110 (Lasse Hautala), 12.04.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_035_110; Vp 2011 - istunto 42 - puhe 85 (Juha Rehula), 28.09.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_042_085

³⁰ Vp 2011 - istunto 90 - puhe 68 (Mirja Vehkaperä), 20.12.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_090_068; Vp 2012 - istunto 83 - puhe 102 (Antti Kaikkonen), 20.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_083_102

³¹ Vp 2012 - istunto 126 - puhe 99 (Tapani Tölli), 11.12.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_126_099

opposition omien ehdotusten kanssa.³² Keskustan osalta kuntien vastuun kasvattamisessa on nähtävissä parlamenttiaseman vaikutus puolueen näkemykseen.

Hyvinvointivaltioindeksin tulosten mukaan keskusta on aikaisemmin ollut julkisen sektorin vastuun kasvattamisen puolella.³³ Kiinnostavaa tässä on, että vaikka aiemman tutkimuksen mukaan keskusta on tukenut julkista vastuuta yleisesti, tässä tutkielmassa ilmennyt kritiikki osoittaa, että vanhuspalvelulakia koskeva julkisen vastuun kasvattaminen nähtiin haastavana alueellisen tasa-arvon sekä uudistuksen kustannusvaikutuksien osalta. Vanhuspalvelulain osalta valtio ei ollut takaamassa kunnille keskustan mielestä riittäviä resursseja, minkä takia kuntien uudet velvoitteet nähtiin riskinä. Ilman riittäviä määrärahoja kuntien vastuuttaminen johtaisi haastaviin talousseurauksiin nimenomaan keskustalle tärkeillä paikkakunnilla. Toisaalta, jos palveluita olisi tasa-arvoistettu paikkakunnittain ja valtio olisi taannut uudistukseen riittävät määrärahat, tämä olisi palvelut keskustalaisten etua haja-asutusalueilla.

Perussuomalaiset kyseenalaistivat kuntien vastuuttamista melko jyrkästi, vedoten sen kustannushaasteisiin. Perussuomalaisten mukaan kunnille ei pitäisi antaa mitään lisävelvoitteita, ellei lain järjestämiseen osoitettaisi täysimääräistä rahoitusta. Puolue perusteli kantaansa sillä, että valtion antama määräraha olisi aivan liian pieni suhteessa lain tuomiin lisäkustannuksiin. Puheenvuoroissa ilmeni useasti huoli siitä, ettei hallitus ollut Perussuomalaisten mielestä laskenut riittävän tarkkoja kustannusarvioita tai niiden pelättiin olevan aliarvioituja. Puolueen omien laskelmien mukaan tarvittavien palveluiden tuottaminen vaatisi arviolta 199–250 miljoonaa euroa.³⁴ Puheenvuorossaan edustaja Ritva Elomaa huomautti, että rahaa tuntui riittävän aina EU:n kriisimaille mutta ei valtion omille kansalaisille.³⁵ EU-kriittisyys ja huomion kiinnittäminen ulkomaille meneviin avustuksiin on hyvin tyypillinen painotus Perussuomalaisten ajamassa politiikassa.³⁶ Todellisuudessa julkinen talous muodostuu monimutkaisesta kokonaisuudesta, jossa eri menot eivät suoranaisesti ole toisiaan pois sulkevia.

³² Pajala 2011, 217.

³³ Paloheimo 2008, 41.

³⁴ Vp 2012 - istunto 132 - puhe 366 (Lea Mäkipää), 18.12.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_132_366; Vp 2011 - istunto 23 - puhe 93 (Lea Mäkipää) 29.06.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_023_093; Vp 2012 - istunto 85 - puhe 77 (Pirkko Ruohonen-Lerner), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_077; Vp 2012 - istunto 110 - puhe 80 (Lauri Heikkilä), 14.11.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_110_080

³⁵ Vp 2011 - istunto 90 - puhe 273 (Ritva Elomaa), 20.12.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_090_273

³⁶ Ylä-Anttila 2014, 200.

Puolue teki omia ehdotuksia liittyen tulevien kustannusten rahoittamiseen. Näiden toimien avulla kulut palveluiden tuottamisesta eivät kasaantuisi pelkästään kuntien vastuulle. Yksi näistä budjettiehdotuksista oli 75 miljoonan euron lisäys niihin hoidollisesti haastaviin hoivapaikkoihin, joissa työntekijöiden tarve olisi kriittinen. Perussuomalaiset kannattivat lisäksi varallisuusveron palauttamista lain uudistuksen yhteydessä. Edustaja Anne Louhelaisen mukaan olisi ollut kohtuullista, että ”parempiosaiset kantavat suuremman vastuun” näistä kustannuksista. Näillä keinoin puolue arvioi kerryttävänsä tarpeeksi rahaa kehittääkseen vanhustenhoitoa kokonaisvaltaisesti ilman, että kunnat olisivat joutuneet maksajiksi.³⁷ Rahoitusehdotus mukaili puolueen 2000-luvun alun tyypillistä näkemystä siitä, että ”parempiosaisten” eli niin kutsutun ”eliitin” tulisi kantaa isompaa vastuuta yhteiskunnan rakentamisesta.³⁸ Eduskuntakeskusteluissa ilmennyt kritiikki kuntien vastuuttamisen kustannusvaikutuksista sekä täsmällisten kuluarvioiden puute aiheuttivat sen, että koko lakiin suhtauduttiin Perussuomalaisten osalta melko varautuneesti.

Tarkasteltaessa Perussuomalaisten näkemyksiä julkisen sektorin vastuun kasvattamisesta vanhuspalvelulain käsittelyssä, tekemäni havainnot ovat ristiriidassa suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Paloheimon mukaan Perussuomalaisilla on ollut eniten lausumia nimenomaan julkisen sektorin vastuun kasvattamisen puolesta.³⁹ Itse vanhuspalvelulaki ja palveluiden parantaminen oli myös Perussuomalaisten tavoite, mutta hallituksen tekemät taloudelliset järjestelyt lain suhteen eivät miellyttäneet puoluetta. Vanhuspalvelulain kohdalla Perussuomalaisten kriittisyys saattoi kohdistua enemmän rahoituksen epävarmuuteen ja hallituksen priorisointeihin, kuin itse julkisen vastuun periaatteeseen.

Toinen huomio on, että Paloheimon tutkimus on tehty vuonna 2008 ja Perussuomalaiset pitivät vanhuspalvelulakia käsitteleviä puheita pääosin vuonna 2012. Tämä neljän vuoden aikaero kyseisen puolueen kohdalla on merkittävä. Paloheimon tutkimuksen aikaan puolue nojasi vielä vahvemmin edeltäjäpuolueensa, Suomen Maaseudun Puolueen, ideologiseen perintöön. Puolestaan vuonna 2012 puolueen kannatus oli kasvussa ja uudet jäsenet painottivat hieman uudenlaista politiikkaa.⁴⁰ Ristiriita osoittaa, että puolueen suhtautuminen

³⁷ Vp 2012 - istunto 98 - puhe 109 (Anne Louhelainen), 17.10.2012

http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_098_109

³⁸ Ylä-Anttila 2014, 193–197.

³⁹ Paloheimo 2008, 41.

⁴⁰ Ylä_Anttila 2014, 192,199.

julkisen sektorin vastuuseen on ollut dynaamista ja riippuvaista puolueen sisäisistä painotuksista.

2.3 Kunnat mukaan taloustalkoisiin – kokoomus ja SDP

Kokoomus kannatti kuntien vastuun kasvattamista huolimatta sen kustannusvaikutuksista. Puolue perusteli vastuun siirtoa kunnille sillä, että valtion budjetista kohdennetusti lisättiin kuntien määrärahoja ikäihmisten hoivaan. Edustaja Paula Risikko perusteli puheessaan vastuun kasvattamista vaikealla taloudellisella tilanteella, minkä vuoksi kuntasektorin tulisi osallistua julkisen talouden vakauttamistoimenpiteisiin.⁴¹ Haastavalla taloustilanteella edustajat viittasivat vuoden 2008 finanssikriisin jälkeiseen aikaan, jolloin julkinen velka oli merkittävästi kasvanut taloussuhdanteen heikentyessä.⁴² Tästä johtuen hallituksen toimintaa vanhuspalvelulain aikaan ohjasi merkittävä säästöpainne.

Kokoomus on tyypillisesti suhtautunut valtion talouteen negatiivisesti vaikuttaviin uudistuksiin hyvin harkiten. Puolueen sosiaalipoliittinen linja on ollut pyrkiä minimoimaan valtion menot.⁴³ Kuntien vastuun kasvattamisen myötä puolue tavoitteli kuitenkin säästöä pitkällä aikavälillä. Kokoomuksen mukaan velvoittamalla kuntia kustannusseuraukset nousisivat hetkellisesti, mutta puolueen pohjimmaisena tavoitteena oli palveluprosessien tehostaminen sekä ”monituottajamallin” kehittäminen. Puolue ehdotti, ettei kuntien tarvitsisi tuottaa jokaista palvelua itse, vaan olisi suotavaa tehdä yhteistyötä toisten kuntien sekä sektoreiden kanssa.⁴⁴ Kokoomus katsoi, että siten pystyttäisiin hillitsemään kustannuksia tulevaisuudessa. ”Monituottajamallin” myötä hyödynnettäisiin muita sektoreita, mikä sopi hyvin kokoomuksen laajempaan tavoitteeseen puuttua julkisen sektorin hallitsevaan asemaan palveluiden tuottajana.⁴⁵

Kokoomuksen vallitsevasta linjasta huolimatta yksittäiset edustajat ilmaisivat huolensa kuntien realistisista mahdollisuuksista reagoida tuleviin kustannuksiin. Vanhuspalvelulain todellisista velvoitteista oli epäselvyyksiä, minkä vuoksi kunnilla olisi vaikeuksia varautua

⁴¹ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 135 (Timo Heinonen), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_135; Vp 2009 - istunto 84 - puhe 3 (Paula Risikko), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_003

⁴² Kuismanen ja Spolander 2012, 69.

⁴³ Kangas 1986, 43, 53.

⁴⁴ Vp 2009 - istunto 84 - puhe 3 (Paula Risikko), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_003; Vp 2012 - istunto 102 - puhe 211 (Timo Heinonen), 24.10.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_102_211

⁴⁵ Yliaska 2017, 35.

tuleviin kulueriin.⁴⁶ Nämä epäröinnit heijastivat kokoomuksen eduskuntaryhmän epävarmuutta lain valmistelun konkreettisuuden puutteesta. Varsinaista kritiikkiä kuntien vastuun kasvattamiseen ei puolueen puheenvuoroissa ilmennyt.

Paloheimon mukaan kokoomus on kannattanut julkisen sektorin vastuun lisäämistä.⁴⁷ Tekemäni havainnot vanhuspalvelulain käsittelyssä tukevat osittain tätä aikaisempaa tutkimusta. Kokoomuksen kohdalla julkisen vastuun kasvattamiseen sisältyy kuitenkin ristiriita. Vanhuspalvelulain osalta kuntien eli julkisen sektorin vastuuta haluttiin kasvattaa hetkellisesti, mutta puolueen lopullinen tavoite oli tämän uudistuksen myötä kehittää monituottajamalli hoivapalveluiden järjestämiseksi. Tällöin palveluiden tuottamiseen osallistuisivat myös yksityinen sekä kolmas sektori, mikä johtaisi kuntien vastuun hajautumiseen. Tämä edistäisi sosiaalipalveluiden markkinaehtoista kilpailua. Puolueille tyypillinen intressi on saada oman ideologiansa mukaiset tavoitteet toteutetuksi pitkällä tähtäimellä.⁴⁸ Tämä huomioon ottaen, kokoomuksen perustelut näyttivät lyhyellä aikavälillä ristiriitaisilta, mutta kun tarkastellaan toimien vaikutusta pidemmällä ajalla, niin puolueen varsinainen intressi oli toteutumassa monituottajamallin myötä.

SDP puolestaan korosti valtion osallistumista kuntien kasvaviin kuluihin. Puolue painotti valtionosuuksia ja 54,3 % kompensatio-osuutta, jonka valtio hyvittäisi kunnille lain tuomista kustannuksista.⁴⁹ SDP yhtyi kokoomuksen ehdotukseen kuntarakenteiden uudistamisesta siten, että kunnilla olisi tulevaisuudessa yhteisesti paremmat valmiudet vastata vanhuspalvelulain tuomiin velvoitteisiin. Puolueen edustaja Matti Saarinen oikeutti kuntien vastuun kasvattamista vetoamalla siihen, että kyseisellä järjestelyllä kunnat säästäisivät. Vanhuspalvelulain avulla kunnat pystyisivät panostamaan ennaltaehkäiseviin palveluihin ja sitä kautta hillitsemään suuria kulueriä tulevaisuudessa.⁵⁰ Edustaja Saarisen näkemys kuvasti puolueen laajempaa tavoitetta yhdistää talouden realiteetit sekä palveluiden kestävyys.

⁴⁶ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 119 (Pia Kauma), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_119; Vp 2012 - istunto 110 - puhe 68 (Sanni Grahn-Laasonen), 14.11.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_110_068

⁴⁷ Paloheimo 2008, 41.

⁴⁸ Kolehmainen 2011, 118.

⁴⁹ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 5 (Maria Guzenina-Richardson), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_005

⁵⁰ Vp 2012 - istunto 81 - puhe 7 (Matti Saarinen), 18.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_081_007; Vp 2012 - istunto 134 - puhe 259 (Merja Mäkisalo-Ropponen), 20.12.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_134_259

Puolueen puheenvuorot kiteyttivät hyvin 2010-luvun alun tilanteen, jossa talous- ja sosiaalipolitiikka olivat vahvasti kietoutuneet toisiinsa finanssikriisin jäljiltä.

SDP:n puheenvuorot painottuivat täysin puolueen hallituskauten, eikä kuntien vastuun kasvattamisesta löytynyt mainintoja SDP:n istuessa oppositiossa. Oppositiossa ollessaan puolueen puheenvuorot olivat yleisemmällä tasolla käytyjä. Muutamassa puheenvuorossa tuotiin esiin palvelut, joita ikäihmisille pitäisi pystyä tarjoamaan, mutta niissä ei otettu suoranaisesti kantaa siihen, kenen ne tulisi järjestää. Tästä voidaan päätellä, että vasta hallitukseen tultua, vuoden 2011 kesäkuussa, puolue alkoi kannattamaan näkemystä, jossa kuntien roolia palveluntuottajana tulisi kasvattaa.

Paloheimon tutkimuksessa SDP on ollut julkisen vastuun lisäämisen kannalla samassa suhteessa kokoomuksen kanssa.⁵¹ Kokoomus ja SDP olivat Kataisen hallituksen suurimmat puolueet, kun vanhuspalvelulain varsinaiset käsittelyt käytiin eduskunnassa. Kumpikin puolue kannatti lain myötä julkisen vastuun kasvattamista. Tämä on mielenkiintoinen ristiriita, kun otetaan huomioon Paloheimon tulokset liittyen eduskunta-aseman vaikutukseen suhteessa julkisen vastuun kasvattamiseen. 1980-luvulta lähtien on ollut yleistä, että oppositiopuolueet ovat innokkaampia lisäämään julkisen sektorin vastuuta ja hallituspuolueet puolestaan ovat olleet sen suhteen pidättyväisempiä.⁵² Tässä tutkielmassa asetelman vaikutus oli kuitenkin päinvastainen. Ennen vanhuspalvelulakia hoivapalveluiden järjestämisvastuuta ei oltu tarkemmin määritelty. Hallituksen esityksen mukaisesti vanhuspalvelulain myötä julkisen sektori vastuuta vahvistettiin, kun hoivapalveluiden järjestäminen kirjattiin kuntien vastuulle.

Kuntien vastuun kasvattaminen oli järjestelmäuudistus, jolla ikääntyneiden palveluita saatiin konkreettisesti parannettua. Tämä tasa-arvoisti jo lähtökohtaisesti ikäihmisten asemaa Suomessa. Puolueille oli vaalimenestyksen kannalta arvokasta osoittaa, että hallitus otti ikäihmisten hoivassa ilmenneet ongelmat vakavasti ja teki konkreettisia uudistuksia parantaakseen hoivapalveluiden laatua. Vaalimenestykseen liittyen on huomioitava, että ikääntyvät ihmiset ovat Suomessa suuri ja äänestysaktiivinen ikäryhmä, joiden osuus äänistä on monelle puolueelle merkittävä. Näin ollen puolueille oli erityisen tärkeää näyttäytyä juuri vanhusten palveluiden puolustajana.

⁵¹ Paloheimo 2008, 41.

⁵² Paloheimo 2008, 42.

3 Henkilöstömitoituksen kirjaaminen lakiin

Vanhuspalvelulakia koskevassa eduskuntakeskustelussa yleisesti ottaen kaikki puolueet olivat huolissaan henkilöstön jaksamisesta sekä sen riittävydestä. Kaikkien puolueiden puheenvuoroissa tunnistettiin ongelmat hoitajien koulutuksessa sekä ammattilaisten alalla pysymisessä. Vanhuspalvelulakia edeltäneessä eduskuntakeskustelussa keskeiseksi ristiriidaksi osoittautui kuitenkin hoitolaitosten henkilöstömitoitus, johon myös hoidon laadun arviointi pitkälti kulminoitui.⁵³ 2000-luvun alussa hoitajien määrästä ei oltu säädetty laissa, vaan oli olemassa pelkästään suositus minimimitoituksesta, jota noudatettiin hoivalaitoksissa vaihtelevasti. Hoitajamitoitus lasketaan suhdeluvun avulla ja yleisenä pidetty suositus oli ennen vanhuspalvelulakia vähintään 0,5 hoitajaa yhtä hoidettavaa kohden. Ennen keskustelua vanhuspalvelulaista, vuonna 2007, hoivalaitoksissa toteutettiin pääosin 0,45–0,63 hoitajan mitoitusta.⁵⁴ Puolueet olivat keskenään erimieltä siitä, tulisiko hoitajamitoituksen sitova suhdeluku kirjata lakiin vai jättää edelleen suosituksen tasolle.

3.1 Hallitusvastuu sotki suunnitelmat – vihreät, KD ja Vasemmistoliitto

Vihreät kannattivat hoitajamitoituksen kirjaamista lakiin. Eduskuntakeskustelussa vihreät nostivat esiin sen, ettei silläkään hetkellä eli 2000-luvun alussa laatusuosituksen määrittämä minimimitoitus toteutunut kaikissa hoitoyksiköissä. Vihreiden mukaan hoitajamitoituksen laskentakäytännöissä oli epäselvyyksiä, mikä aiheutti sen, että ikäihmiset olivat keskenään eriarvoisessa asemassa. Puolueen mielestä lakiin kirjattavalla mitoituksella varmistettaisiin, että koulutettua henkilökuntaa olisi riittävästi ja potilaiden turvallisuus pystyttäisiin takaamaan. Riittävällä mitoituksella varmistettaisiin myös henkilökunnan jaksaminen sekä alan vetovoima. Lisäksi edustaja Alanko-Kahiluoto kannatti, että jatkossa pystyttäisiin sanktioimaan kaikkia niitä palveluntuottajia, joiden hoidossa ilmenisi puutteita, huolimatta siitä, olisiko kyseessä yksityinen vai kunnallinen palveluntuottaja.⁵⁵ Vihreät pyrkivät tällä uudistuksella tasa-arvoistamaan ikäihmisten aseman. Tämä mukaili puolueen yleistä linjaa, jossa yksilöiden välinen tasa-arvo on ollut puolueen keskeisimpiä tavoitteita.

⁵³ Noro et al. 2014, 141

⁵⁴ Voutilainen et al. 2007, 43.

⁵⁵ Vp 2011 - istunto 90 - puhe 77 (Johanna Karimäki), 20.12.2011

http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_090_077; Vp 2009 - istunto 84 - puhe 9 (Outi Alanko-Kahiluoto), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_009

Kristillisdemokraatit pitivät tärkeänä, että lakiin kirjattaisiin sitova henkilöstömitoitus. Puolue piti 0,7 hoitajan mitoitusta tavoittelemisen arvoisena. Edustaja Leena Rauhalan mukaan mitoituksella voitaisiin taata laadukas hoito niin kotihoidossa kuin hoitolaitoksissa.⁵⁶

Hoitajamitoituksen osalta kristillisdemokraattien perusteluissa painottui eettiset arvot, joiden painottaminen on ollut kristillisdemokraattien periaateohjelman mukaista.⁵⁷ Puolue ei ottanut kantaa hoitajamitoituksen kustannusseurauksiin tai sen käytännön toteutukseen.

Sitovaa henkilöstömitoitusta ei lopulta kirjattu vuonna 2013 voimaan tulleeseen vanhuspalvelulakiin, vaan sen suhteen jäätin seurantalinjalle. Kristillisdemokraatit olivat tällöin itse hallituksessa, mistä voidaan päätellä kristillisdemokraattien olleen lopulta riittävän tyytyväisiä lain kokonaisuuteen ja hyväksyneen mitoituksen suhteen seurantalinjan muiden hallituspuolueiden tavoin. Kristillisdemokraatit kritisoivat lain sisältöä kuntien vastuuttamisesta sekä hoitajamitoituksesta myös silloin, kun olivat itse hallituksessa. Tämä osoittaa, että puolue esitti huolenaiheitaan parlamenttiasemastaan huolimatta.

Vasemmistoliiton kanta hoitajamitoitukseen oli monitahoinen. Osa puolueen edustajista ei pitänyt hoitajamitoituksen kirjaamista lakiin välttämättömyytenä. Ohjeistavia suosituksia mitoituksesta olisi suotavaa tehdä, mutta lopulta kyse olisi siitä, mitä kunnanvaltuutetut olisivat itse valmiita asian eteen valtuustoissaan tekemään. Edustaja Virtasen mukaan puolueen kunnanvaltuutetut tulisivat asettumaan sen puolelle, että jokaisessa hoitoyksikössä mitoitus olisi vähintään 0,7 hoitajaa yhtä hoidettavaa kohden. Puolue totesi, että sitovaa hoitajamitoitusta olisi vaikea määrittää lakiin tilanteessa, jossa alalla ei olisi riittävästi hoitajia vastaamaan hallituksen asettamiin vaatimuksiin. Samoin kuin vihreät, myös Vasemmistoliitto kannatti sanktioiden kirjaamista lakiin, mikäli lain tuomia velvoitteita ei kunnissa noudatettaisi.⁵⁸ Vasemmistoliiton näkemyksessä korostui realismi hoitajapulasta, minkä vuoksi puolue suuntasi katsettaan kokonaisuuden tarkasteluun.

Kuten aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, pienempi henkilöstö pystyy venymään laadullisesti samalle tasolle, mitä isompi henkilöstö. Kuormituksen seurauksena hoitajien jaksaminen sekä työmotivaatio kuitenkin kärsivät.⁵⁹ Tämä tukee Vasemmistoliiton kantaa siitä, että tärkeämpää on tarkastella hoitajamitoitusta kokonaisuutena, eikä vain yhdellä

⁵⁶ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 14 (Leena Rauhala), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_014

⁵⁷ Paastela ja Paloheimo 2006, 192–194.

⁵⁸ Vp 2012 - istunto 110 - puhe 61 (Erkki Virtanen), 14.11.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_110_061; Vp 2012 - istunto 85 - puhe 11 (Erkki Virtanen), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_011

⁵⁹ Finne-Soveri et al. 2014, 67.

mittarilla. Vasemmistoliitto oli pienistä puolueista joustavin hoitajamitoituksen suhteen ja osoitti luottamusta paikallishallintoja kohtaan.

Osa puolueen edustajista kommentoi hoitajamitoituksen jäämistä lain ulkopuolelle harmistuneina ja toivat ilmi, että olisivat itse sen lakiin sisällyttäneet.⁶⁰ Puolueen sisäistä ristiriitaista suhtautumista tukee tieto siitä, että aiemmin Vasemmistoliiton ollessa laajoissa hallituskoalitioissa puolue on luopunut omista tavoitteistaan ja jopa itselleen tärkeistä kynnyskysymyksistä.⁶¹ Vasemmistoliiton kohdalla tuli selkeimmin ilmi yksittäisten edustajien väliset ristiriidat. Puolueen edustajat, jotka olivat eniten äänessä vanhuspalvelulain suhteen, olivat keskenään eri mieltä asioista. Yksittäisillä edustajilla saattoi olla keskenään eri näkemykset uudistusten tarpeellisuudesta, kuten hoitajamitoituksesta, mutta puolueen yhteinen linja muotoutui lopulta hallitusyhteistyössä esiin tulleiden realiteettien myötä.

3.2 Paljon puhetta tyhjästä – Perussuomalaiset ja keskusta

Perussuomalaiset pitivät henkilöstömitoituksen kirjaamista lakiin ehdottoman tärkeänä asiana. Puolue oli huolissaan siitä, onko riittävästä hoitajamitoituksesta ja laadukkaan hoidon edellytyksistä tehty tarpeeksi tutkimusta. Perussuomalaisten mielestä minimiksi määritelty 0,5 desimaalin hoitajamitoitus olisi liian alhainen siihen, että hoitoa voitaisiin tuottaa riittävällä tasolla jokaisessa yksikössä. Puolue kohdisti syyttämistä sosiaalidemokraatteihin, jotka hoitajamitoituksen suhteen ”käänsivät takkinsa”, kun hallitus lopulta päätti jättää sitovan hoitajamitoituksen lain ulkopuolelle.⁶² Oppositiossa ollut puolue ei ollut tyytyväinen hoitajamitoituksen seurantalinjaan, vaan edustajat olisivat toivoneet vähintään 0,7 suhdeluvun kirjaamista lainsäädäntöön. Tämän Perussuomalaisten ehdottaman suhdeluvun tavoittelu oli perusteltua, sillä riittävällä mitoituksella on todettu olevan merkittäviä vaikutuksia hoidon laadun sekä sen tulosten suhteen. 0,7 hoitajan mitoituksella on tutkittu olevan vaikutusta potilaiden vireystasoon sekä heidän seurallisuuteensa. Lisäksi korkeamman mitoituksen yksikössä rauhoittavien lääkkeiden käyttö on ollut vähäisempää sekä akuutteja kudosvaurioita on pystytty paremmin ennaltaehkäisemään.⁶³

⁶⁰ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 138 (Aino-Kaisa Pekonen), 25.09.2012

http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_138

⁶¹ Kontula ja Kuhanen 2010, 8–9.

⁶² Vp 2012 - istunto 85 - puhe 9 (Arja Juvonen), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_009; Vp 2012 - istunto 82 - puhe 512 (Mika Niikko), 19.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_082_512

⁶³ Noro et al. 2014, 154.

Puolueen esittämä kritiikki ei kuitenkaan sisältänyt realistisia ratkaisuehdotuksia. Perussuomalaiset eivät ottaneet kantaa siihen, miten käytännössä hoitajamitoitus olisi järjestetty haastavassa taloustilanteessa. Hoitajamitoituksen toteutuminen käytännön tasolla olisi vaatinut enemmän resursseja sekä koulutuksen kehittämistä. Puolue ei esittänyt omaa ehdotusta siihen, miten olisi samaan aikaan kirjattu sitova hoitajamitoitus lakiin ja yhtäaikaaisesti puututtu alan hoitajapulaan. Tämä osoittaa, että puolueen huomion kiinnittyminen ”epäkohtiin” oli Perussuomalaisille tyypillistä populistista käyttäytymistä, johtuen myös puolueen asemasta oppositiossa.⁶⁴ Perussuomalaiset halusivat esiintyä todellisina hoivapalveluiden puolustajina nostaessaan esiin huolen riittävästä tutkimustiedosta. Huomioimalla SDP:n muuttuneen kannan hoitajamitoitukseen, perussuomalaiset korostuivat itse stabiileina mitoituksen tukijoina ja pyrkivät tällä tavoin vetoamaan äänestäjiin.

Hoitajamitoituksen jääminen lain ulkopuolelle aiheutti tyytymättömyyttä keskustan eduskuntaryhmässä. Puolueen puheenvuoroissa nousi eniten esiin hämmennys siitä, onko sitova hoitajamitoitus tulossa lakiin vai ei. Puolueen edustaja Tuomo Puumala oli pettynyt, että hoitajamitoituksesta oli käyty pitkään keskustelua, mutta lopulta sitova hoitajamitoitus kirjattaisiin lakiin vasta aikaisintaan vuonna 2015.⁶⁵ Keskustelusta voidaan havaita, ettei hoitajamitoitus ollut puolueen keskeinen poliittinen tavoite. Edustajat esittivät kritiikkiä lähinnä lainsäädännön prosessia kohtaan. Desimaalin suuruudesta oli käyty paljon keskustelua, mutta lopulta koko mitoitusta ei edes tullut lakiin. Puolueen edustajat ohjasivat mitoituksen osalta keskustelua omaishoidon tärkeyteen, joka oli heille huomattavasti tärkeämpi intressi vanhuspalvelulain osalta. Keskustan näkemyksiin omaishoidosta pureudutaan tarkemmin seuraavassa käsittelyluvussa.

Puolueiden politiikka ohjautuu usein niiden valitsemien teemojen painottamiseen. Kyseessä on tietoinen valinta, jolla puolue pyrkii edistämään itselleen tai äänestäjäkunnalleen keskeisimmiksi katsomiaan asioita.⁶⁶ Keskustan passiivista suhtautumista hoitajamitoitukseen ilmentää se, ettei puolue hallituksessa tai edes oppositiossa ollessaan puhunut sopivasta mitoituksesta tai ottanut asiaan juuri kantaa. Näin ollen parlamenttiaseman vaikutusta puolueen näkemyksiin hoitajamitoituksesta ei ole tässä yhteydessä perusteltua tarkastella.

⁶⁴ Järvinen 2024, 285; Mickelsson 2021, 339.

⁶⁵ Vp 2012 - istunto 39 - puhe 35 (Anu Vehviläinen), 19.04.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_039_035; Vp 2012 - istunto 85 - puhe 55 (Tuomo Puumala), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_055

⁶⁶ Laaksonen ja Nelimarkka 2018, 135.

Keskustan näkemys hoitajamitoituksen kirjaamisesta lakiin jäi epäselväksi, sillä edustajien puheenvuoroissa ei ilmennyt selkeää kannatusta tai vastustusta asian suhteen. Tämän voidaan tulkita olleen puolueen strateginen valinta olla ottamatta kantaa asiaan, joka oli poliittisesti haasteellinen toteuttaa.

3.3 Kaunis ajatus, taloudellinen toteutus – kokoomus ja SDP

Kokoomus ei kannattanut sitovan hoitajamitoituksen kirjaamista lakiin, vaan uskoi suosituksen olevan riittävä kannustin kunnille toteuttaa minimimitoitusta. Puheenvuoroissa todettiin, että kunnille annettaisiin tarvittavat resurssit toteuttaa riittävän tason hoitajamitoitusta, jotta hoito olisi laadukasta. Puolueen edustaja Pia Kauma totesi, ettei pakolla ohjaaminen tuottaisi parempia tuloksia.⁶⁷ Tällä viitattiin siihen, ettei hoitajamitoituksen kirjaaminen lakiin välttämättä olisi paras tapa menetellä tässä tilanteessa. Hoitajista oli jo lähtökohtaisesti pula eikä lain aikataulun puitteissa ollut resursseja korjata tätä kyseistä ongelmaa. Tällöin vaarana olisi ollut, että lakiin olisi kirjattu asia, jonka toteuttaminen monissa kunnissa olisi jo lähtökohtaisesti ollut haasteellista.

Osa puolueista epäroi sitovan henkilöstömitoituksen lisäämistä lakiin, sillä se olisi tarkoittanut merkittävää kustannusten kasvua palkkakulujen nousun seurauksena. Toisaalta suuremmalla hoitajamitoituksella olisi pystytty paremmin ennaltaehkäisemään toisenlaisia kuluja, kuten esimerkiksi ikäihmisten kaatumisia hoivalaitoksissa sekä niistä aiheutuvia lonkkamurtumia. Näiden tapaturmien katsottiin voivan tapahtua herkemmin, jos vähäisen henkilökunnan aika ei riittäisi asianmukaiseen valvontaan.⁶⁸ Näin ollen pienempi henkilöstö ei suoranaisesti tarkoita, että kuluista säästettäisiin. Lyhyen aikavälin tarkastelu säästöjen suhteen voi tältä osin antaa kuluista vääristyneen kuvan.

Kokoomus piti vahvasti talouskeskustelua yllä vanhuspalvelulain käsittelyssä. Talousnäkökulman painottaminen on ollut puolueelle hyvin tyypillistä poliittisessa päätöksenteossa.⁶⁹ Vanhuspalvelulain kohdalla talousnäkökulman korostaminen viittasi puolueen pyrkimykseen hallita julkisia menoja sekä välttää sitovia velvoitteita, joiden toteuttamiseen ei ollut realistisia resursseja.

⁶⁷ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 119 (Pia Kauma), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_119

⁶⁸ Finne-Sovari et al. 2014, 67–68.

⁶⁹ Mickelsson 2021, 349, 413.

SDP:n kanta hoitajamitoitukseen muuttui tarkastelujakson aikana. Vielä vuonna 2011 pidettiin puheenvuoroja, joissa esimerkiksi edustaja Guzenina-Richardson mainitsi, että ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoitus tulisi kirjata lakiin.⁷⁰ Tämän jälkeen puolue tarkensi linjaansa. SDP ryhtyi kannattamaan mallia, joka lopulta tuli kirjatuksi kyseiseen lakiin.⁷¹ Hoitajamitoituksen suhteen aloitettiin tarkastelujakso, jonka aikana seurattaisiin niin kutsutun minimimitoituksen (0,5) toteutumista. Seuraavien vuosien aikana seurattaisiin intensiivisesti toteutuneita mitoituksia ja tarvittaessa määrättäisiin sanktioita, jos hoitajamitoitusta laiminlyötäisiin hoivalaitoksissa. Mikäli laatusuosituksen määrittämä 0,5 desimaalin vähimmäismitoitus ei tarkastelujaksolla toteutuisi ympärivuorokautisten hoivayksiköissä, niin lainsäädäntöä täsmennettäisiin tältä osin ja sitova hoitajamitoitus lisättäisiin vanhuspalvelulakiin.⁷² Edustaja Guzenina-Richardsonin mukaan hoitajamitoitus oli silti yhä tärkeä asia SDP:lle, vaikka se lopulta päätettiin jättää kirjaamatta lakiin.⁷³ SDP:n edustajat kannattivat hoitajamitoituksen kirjaamista lakiin hallituskautensa alkupuolella. Näin ollen puolueen linjan muutosta ei voida suoranaisesti selittää parlamenttiaseman vaihtumisella, vaikka sillä todennäköisesti on ollut vaikutusta asiaan.

Yhdessä muiden hallituspuolueiden kanssa kokoomus sekä SDP tulivat siihen lopputulokseen, ettei hoitajamitoituksen kirjaaminen lakiin samassa aikataulussa lain muiden osien kanssa olisi ollut mahdollista. Hoitajamitoituksen toteuttaminen olisi vaatinut huomattavasti enemmän suunnittelua sekä resursseja. Kataisen hallituksen esityksessä korostettiin lain kustannusvaikutuksia, mikä viittasi siihen, että taloudelliset resurssit olivat keskeinen tekijä lain päätöksenteossa.⁷⁴ Lisäksi sitovasta hoitajamitoituksesta luopumiseen vaikutti suuresti hoitoalalla vallinnut hoitajapula sekä lain aikataulupaineet. Eduskuntakeskusteluiden perusteella kaikkien puolueiden yhteinen tavoite oli saada vanhuspalvelulaki valmiiksi vielä vuonna 2012, jotta ikäihmisten oikeuksien turvaavan lain säätäminen ei enempää olisi pitkittynyt. Näin ollen hallituksella ei ollut realistisia mahdollisuuksia sisällyttää lakiin kaikkia niitä tavoitteita, joista eduskunnassa oli käyty keskustelua. Hallituksen tarkoitus oli minimoida poliittisen riskin ottaminen hoitajamitoituksen osalta, minkä takia sitovan ja

⁷⁰ Vp 2011 - istunto 38 - puhe 14 (Maria Guzenina-Richardson), 22.09.2011
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_038_014

⁷¹ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 45 (Maria Guzenina-Richardson), 25.09.2012
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_045

⁷² Noro ja Alastalo 2014, 16.

⁷³ Vp 2011 - istunto 38 - puhe 20 (Maria Guzenina-Richardson), 22.09.2011
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_038_020

⁷⁴ HE 160/2012 <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2012/160> [luettu 9.4.2026]

kustannuksiltaan merkittävän päätöksen tekeminen vältettiin tilanteessa, jossa sen toteutumisedellytykset olivat epävarmat. Lopulta sitova henkilöstömitoitus lisättiin lain alaisuuteen vasta vuonna 2020.⁷⁵

Painotan, että tämä analyysi on keskittynyt tarkastelemaan pelkästään hoitajamitoituksen kirjaamista lakiin, vaikka keskustelua käytiin myös muutoin hoitajamitoituksen ympärillä. Keskusteluissa ilmenneet huolet koulutuksen puutteesta, alan arvostuksesta sekä alalta lähtijöistä olivat eduskuntapuolueiden kesken yhteisesti tunnistettuja ongelmia, joista puolueet olivat samaa mieltä. Tämän vuoksi nämä maininnat mitoitukseen liittyen on sivuutettu tässä käsittelyluvussa.

⁷⁵ https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2012/980#entryIntoForce_20160294

4 Omaishoidon tuki

Suomessa vastuu hoivasta on siirtynyt yhä enemmän yhteiskunnalle. Tämä tarkoittaa, että informaali hoiva eli läheisten tuottama hoiva on vähentynyt, koska tilalle on tullut muita vaihtoehtoja. Informaalia hoivaa on kuitenkin pidetty tärkeimpänä hoivan mallina ja sen toteutumiseen tulevaisuudessa on kiinnitetty huomiota. Omaishoito on yksi informaalin ja formaalin hoivan eli julkisen sektorin järjestämän hoivan hybridimalleista. Omaishoidon toteutumisen edistämiseksi on kehitetty kuntien maksama omaishoidon tuki, jonka avulla taloudellisesti tuetaan omaishoitajia sekä informaalin hoivan toteutumista.⁷⁶

Vanhuspalvelulakia käsitelleissä eduskuntakeskusteluissa otettiin jatkuvasti kantaa omaishoitoon sekä sen kehitystarpeisiin. Suurin ongelma omaishoitoon liittyen oli se, että tuen maksaminen oli toteutunut kunnilta eriarvoisesti, eikä niiden maksamisesta ollut pidetty rekisteriä. Joissain kunnissa tukea myönnettiin herkemmin kuin toisissa kunnissa.⁷⁷

Alueellisen eriarvoisuuden purkamiseksi osa eduskuntapuolueista kannatti omaishoidon tuen siirtämistä Kelan alaisuuteen. Toinen keskusteluissa esiin noussut ratkaisuehdotus oli yhteisten maksukriteereiden luominen, joiden myötä kunnat maksaisivat tukia jatkossa yhtenäisin perustein.

4.1 Yksi ääni Kelalle, kaksi tyhjää – vihreät, KD ja Vasemmistoliitto

Vihreät huomauttivat omaishoitoon liittyvistä ongelmista, joita olivat esimerkiksi epäjohtonmukaisuudet omaishoitajien oikeuksissa sekä omaishoidon tukiin liittyneet kuntakohtaiset erot. Vihreät kannattivat omaishoidon tukipäätösten siirtämistä Kelan alaisuuteen, mikä tasa-arvoistaisi omaishoitajien asemaa suhteessa toisiinsa. Edustaja Johanna Karimäen mukaan tuen määrää tulisi nostaa sekä kehittää tukipalveluita, joiden avulla omaishoitajien jaksamisesta voitaisiin paremmin huolehtia.⁷⁸ Vihreät eivät ottaneet puheenvuoroissaan kantaa tuen siirron kustannusvaikutuksiin, joihin taas suurimmat hallituspuolueet kiinnittivät huomattavasti enemmän huomiota. Hallitusvastuusta huolimatta omaishoidon osalta vihreiden näkemys erosi hallituksessa vallitsevasta linjasta ja puolueen edustajat toivat tätä selkeästi esiin.

⁷⁶ Anttonen ja Sointu 2006, 13.

⁷⁷ Kehusmaa, Autti-Rämö ja Rissanen 2013, 138.

⁷⁸ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 12 (Outi Alanko-Kahiluoto), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_012; Vp 2009 - istunto 84 - puhe 113 (Johanna Karimäki), 29.09.2009 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_113

Omaishoidon vieminen Kelan alaisuuteen olisi puolueen mukaan ratkaissut eriarvoisuuden, mikä oli vihreille ensisijainen tavoite ja liittyi vahvasti puolueen yleisiin toimintaperiaatteisiin. Puolueen periaateohjelmassa vuonna 2006 mainittiin terveydellisen tasa-arvon olevan puolueelle tärkeää, eikä hoidon muoto tai sen taso saisi riippua kenenkään taloudellisesta tilanteesta. Omaishoitoon tai lähimmäisvastuuseen puolueen ohjelmassa ei otettu kantaa.⁷⁹ Puolueen ohjelma on sisällöltään poikkeava, jos verrataan muiden puolueiden vastaaviin ohjelmiin. Näin ollen pelkästä mainintojen (omaishoito ja lähimmäisvastuu) puutteesta ei voida tehdä johtopäätöksiä sen suhteen, kuinka tärkeänä hoitomuotona omaishoitoa on pidetty puolueen keskuudessa.

Kristillisdemokraatit olivat omaishoitoon liittyen huomattavasti vihreitä optimistisempia. Kristillisdemokraattien edustajat kannattivat vuoden 2011 hallitusohjelmassa olevaa mainintaa tukien myöntämisperusteiden yhtenäistämisestä. Yhä vuonna 2012 puolueen edustajat painottivat näiden yhteisten kriteerien sisältyvän tulevaan vanhuspalvelulakiin.⁸⁰ Vanhuspalvelulakiin ei kuitenkaan lopulta kirjattu omaishoitoon tulevia parannuksia eikä yhteisiä kriteereitä, mikä aiheutti paheksuntaa oppositiossa. Hallituspuolueen asemaan on liittynyt tyypillisesti velvollisuus sitoutua yhteisesti sovittuun linjaan ja puolustaa tehtyjä ratkaisuja.⁸¹ Tähän viitaten edustaja Rauhala muistutti oppositiossa olevia kollegoitaan sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämästä kehittämisohjelmasta sekä työryhmästä, jossa omaishoitoon liittyvien ongelmien ratkaisua jatkettiin vanhuspalvelulain voimaan tultua.⁸² Kristillisdemokraattien toiminta puolustaa hallituksen ratkaisua oli täysin johdonmukaista sekä tavanomaista käyttäytymistä hallituspuolueelta.

Pohjimmiltaan kristillisdemokraatit arvostivat omaishoitajien työtä sekä tunnistivat tuenmaksuun liittyvät ongelmat. Puolueen konservatiivisen arvopohjan mukaisesti puolue korosti ohjelmissaan lähimmäisvastuuta, jolla viitataan yksilön vastuuseen huolehtia läheisistään. Omaishoito voidaan nähdä yhtenä tämän periaatteen keskeisistä ilmentymistä.⁸³ Kristillisdemokraatit eivät esittäneet kuitenkaan varsinaisia vaatimuksia tuen uudelleenjärjestämiseksi tai ottaneet itsenäisesti kantaa Kela-vaihtoehtoon. Oppositiossa ollessaan puolueen edustajat eivät ottaneet kantaa omaishoitoon. Hallituskaudellaan puolue

⁷⁹ Paastela ja Paloheimo 2006, 162.

⁸⁰ Vp 2011 - istunto 49 - puhe 13 (Peter Östman), 10.10.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_049_013; Vp 2012 - istunto 85 - puhe 14 (Leena Rauhala), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_014

⁸¹ Rinne 2010, 200.

⁸² Vp 2012 - istunto 131 - puhe 178 (Leena Rauhala), 17.12.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_131_178

⁸³ Paastela ja Paloheimo 2006, 191–194.

seisoi vahvasti hallituksen yhteisellä rintamalla eikä osoittanut epäröintiä hallituksen esittämiä keinoja kohtaan.

Vasemmistoliitto ei juuri ottanut omissa puheenvuoroissaan kantaa omaishoidontuen maksuun, josta voidaan päätellä, ettei kyseinen aihe ollut heidän prioriteettinsa lain valmistelussa. Muutamissa puheenvuoroissa mainittiin aiheesta hyvin lyhyesti. Nämä puheenvuorot liittyivät lähinnä tiedusteluun siitä, missä vaiheessa omaishoitoon liittyvissä asioissa ollaan. Puolueen edustajat eivät ottaneet kantaa Kela-siirtoon tai yhtenäisiin kriteereihin. Vasemmistoliiton edustajat totesivat hyvin lyhyesti, että omaishoitajärjestelmää tulisi kehittää, mutta eivät tarkentaneet omia näkemyksiään tai syitä niiden taustalla.⁸⁴ Edustaja Martti Korhonen totesi, ettei vanhustenhoitoa tulisi jättää pelkästään omaishoidon varaan.⁸⁵ Hän viittasi siihen, että olisi paljon muita ensisijaisia asioita, joita tulisi uuden lainsäädännön myötä saada kuntoon. Kokonaisvaltaisen uudistamisen myötä ikäihmisistä pystyttäisiin tulevaisuudessa huolehtimaan hyvin.

Puoleen puheenvuorot liittyen omaishoitoon olivat hyvin yleisluontoisia niin sen oppositiossa kuin hallituksessa ollessa. Hallituksessa puolue omaksui näkemyksen yhteisistä kriteereistä samalla tavalla kuin kristillisdemokraatit. Tätä havaintoa vahvistaa se, että jälkikäteen Vasemmistoliiton vanhuspalvelulain käsittelyn aikaisen politiikan on kuvattu olleen vahvasti liitoksissa oikeistopuolueiden talouslähtöiseen politiikkaan.⁸⁶ Voidaan olettaa, että Vasemmistoliitto on pienempänä puolueena toiminut hallituksessa yhdessä sovittujen linjojen mukaisesti, mitä hallituksen pääpuolueet, Kokoomus sekä SDP, ovat eduskuntakeskusteluissa vahvemmin ajaneet.

4.2 Vaatimus yhdestä maksajasta – Perussuomalaiset ja keskusta

Perussuomalaiset kannattivat vahvasti omaishoidon siirtämistä Kelan alaisuuteen, jotta voitaisiin puuttua omaishoitajien eriarvoiseen asemaan. Pitkällä tähtäimellä saataisiin Perussuomalaisten mukaan säästöä, kun maksujärjestelmä laitettaisiin kuntoon siirtämällä tuki Kelan alaisuuteen.⁸⁷ Lisäksi puolue esitti 25 miljoonan euron lisäystä omaishoitajien

⁸⁴ Vp 2012 - istunto 82 - puhe 177 (Risto Kalliorinne), 19.09.2012
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_082_177; Vp 2009 - istunto 84 - puhe 149 (Pentti Tiusanen), 29.09.2009
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2009_1_084_149

⁸⁵ Vp 2010 - istunto 118 - puhe 122 (Martti Korhonen), 23.11.2010
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2010_1_118_122

⁸⁶ Anttonen 2016, 34.

⁸⁷ Vp 2012 - istunto 131 - puhe 339 (Johanna Jurva), 17.12.2012
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_131_339

toimintakyvyn tukemiseen. Edustaja Anne Louhelainen perusteli esitystä sillä, että omaishoitajien osuus hoivajärjestelmässä on merkittävä. Ilman omaishoitajia valtion hoitovastuu kasvaisi huomattavasti, mikä puolestaan lisäisi merkittävästi julkisen talouden kustannuksia. Näin ollen esitetyllä lisärahoituksella pyrittiin sekä tukemaan omaishoitajia, että hillitsemään tulevia menoja. Samoilla perusteilla puolueen edustajat ehdottivat, että mahdollisuuksia omaishoidon tuen vapauttamiseksi veroista tulisi selvittää.⁸⁸

Perussuomalaisten vaatimusten ei voida katsoa johtuvan yksinomaan puolueen oppositioasemasta. Puolueen perustelut pohjautuivat tutkimukseen, jonka mukaan omaishoito on valtiolle edullinen muoto toteuttaa hoivapalveluita. Omaishoidon kustannukset ovat merkittävästi alhaisemmat verrattuna siihen, että kaikki omaishoidettavat olisivat hoivalaitoksissa, mikä tuottaisi valtiolle huomattavia kustannuksia.⁸⁹ Perussuomalaisten oli perusteltua sanoa, että kehittämällä omaishoitojärjestelmää, saataisiin pitkällä aikavälillä kustannuksia laskettua. Omaishoito on jo pelkästään kustannussyistä tarkasteltuna valtakunnallisesti merkittävä hoivan muoto. Lisäksi sillä on hoidettaville ikäihmisille inhimillinen ja tunnearvokas merkitys.

Perussuomalaisten tavoiteohjelmassa vuonna 2005 ei yksityiskohtaisesti otettu kantaa omaishoidon maksun järjestämiseen, mutta ohjelmassa mainittiin, että ikäihmisten hoito on turvattava ja kotihoidon tukea tulisi nostaa.⁹⁰ Tämän perusteella puolue on jo aikaisemmin osoittanut kiinnostusta tuen maksuun liittyen. Puolueen vaatimuksesta muuttaa omaishoitojärjestelmää voidaan päätellä, ettei puolue uskonut ohjaavien kriteerien olevan riittävä ratkaisu omaishoidon alueellisen eriarvoisuuden ratkaisemiseksi, vaan toivoi järeämpiä keinoja ongelman purkamiseksi.

Keskustan keskeinen tavoite liittyen vanhuspalvelulakiin oli omaishoitojärjestelmän kehittäminen. Puolueen aloitteesta esitettiin ratkaisua tuen siirtämisestä Kelan alaisuuteen, minkä vuoksi tämä tavoite painottui hyvin vahvasti puolueen pitämässä puheenvuorossa. Puolue perusteli siirron tarpeellisuutta nimenomaan alueellisella eriarvoisuudella. Tähän asti kunnat olivat pystyneet itse määrittämään omaishoidon tuen suuruuden sekä sen maksuehdot, minkä vuoksi kaikki omaishoitajat eivät olleet saaneet työstään kyseistä korvausta. Edustaja Juha Rehula otti tuen siirron huomioon puolueen omassa talousarvioehdotuksessa ja osoitti

⁸⁸ Vp 2012 - istunto 98 - puhe 109 (Anne Louhelainen), 17.10.2012

http://idf.fi/semparl/speeches/s2012_1_098_109

⁸⁹ Härkänen 2002, 3, 19.

⁹⁰ Paatela ja Paloheimo 2006, 199–200.

siirron toteuttamiseksi 60 miljoonaa euroa. Puolue kannatti perussuomalaisten tavoin sitä, että omaishoidon tuki vapautettaisiin veronalaisuudesta.⁹¹ Puolueen vaatimukset merkittäviin rakenteellisiin uudistuksiin olivat ymmärrettäviä, kun otetaan huomioon puolueen sosiaalipoliittinen historia. Keskusta on korostanut, että omaisten osallistumista hoitoon tulee tukea sekä kannustaa valtion tasolla.⁹² Kotona tapahtuva hoito sekä lähimmäisvastuu ovat aina olleet korkeassa arvossa puolueen ohjelmissa.

Keskustan edustajat kommentoivat ehdotusta, jossa laadittaisiin kunnille yhtenäiset kriteerit tuen maksuehdoiksi. Puolueen mukaan tällainen ratkaisu ei kuitenkaan olisi toimiva, jos tuen maksajia olisi useampi kuin yksi taho.⁹³ Keskustapuolueen vastaehdotus osoittaa, ettei hallituksen esittämien yhtenäisten kriteerien uskottu olevan riittävä ratkaisu omaishoitajien eriarvoisuuden poistamiseen. Omaishoidontuen maksun siirtämisellä Kelan alaisuuteen, olisi varmuudella pystytty puuttumaan siihen, ettei tuen maksu jatkossa olisi eriarvoista riippuen omaishoitajan asuinpaikasta.

Vaatimus ”yhdestä maksajasta” säilyi johdonmukaisena, vaikka tarkastelujaksolla puolueen asema eduskunnassa muuttui. Tämä heijastaa sitä, että omaishoito oli keskustalle ja sen äänestäjille tärkeä asia riippumatta puolueen parlamentaarisesta asemasta. Puolueen keskeiseen ohjelmalliseen tavoitteeseen on pitkään kuulunut alueellisen yhdenvertaisuuden edistäminen.⁹⁴ Kyseessä ei ollut pelkästään opposition tarve esittää hallitusta vastaan kritiikkiä, vaan omaishoidon kehittäminen oli puolueen todellinen tavoite. Puolue esitti kokonaisen vaihtoehdomallin ja seisoi sen takana niin hallituksessa ollessaan kuin oppositiossa.

4.3 Yhtenäisillä kriteereillä alue-erot kuntoon – kokoomus ja SDP

Kokoomus ei kannattanut omaishoidontuen maksun siirtämistä Kelan alaisuuteen. Puolueen mielestä omaishoitoa ei tulisi siirtää pois kunnilta, koska siirron kustannusseuraamukset olisivat arviolta 130–160 miljoonaa euroa. Kokoomuksen edustajat painottivat, että tärkeämpää olisi sopia valtakunnallisella tasolla omaishoidon yhtenevistä kriteereistä, joiden mukaan kunnat voisivat jatkossa myöntää omaishoidon tukia. Edustaja Risikon mukaan

⁹¹ Vp 2012 - istunto 98 - puhe 117 (Juha Rehula), 17.10.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_098_117; Vp 2012 - istunto 85 - puhe 123 (Katri Komi), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_123

⁹² Kangas 1986, 52.

⁹³ Vp 2012 - istunto 98 - puhe 117 (Juha Rehula), 17.10.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_098_117

⁹⁴ Mickelsson 2021, 312; Kangas 1986, 51.

yhteisillä kriteereillä pystyttäisiin välttämään eriarvoinen toiminta tukien myöntämisessä.⁹⁵ Tämä näkemys korostaa kustannusseurauksien merkitystä sosiaalipolitiikassa, mikä sopii puolueen yleiseen toimintalinjaan. Perustelu Kela-siirron kustannusvaikutuksista oli ristiriidassa sen kanssa, miten puolue perusteli kuntien vastuun kasvattamisen kustannusvaikutuksia. Kuntien vastuuttamisessa kokoomus tähtäsi pitkän aikavälin kustannushyötyihin. Omaishoidontuen maksun kohdalla puolue kiinnitti huomiota lyhyen aikavälin kustannuksiin, eikä siihen mitä ”yhden maksajan” -järjestelyllä tai omaishoidon kehittämällä voitaisiin pitkällä tähtäimellä saada säästetyksi, jos näiden toimien myötä omaishoidosta saataisiin käyttöön sen täysi potentiaali.

Kokoomus on aikaisemmissa ohjelmissaan korostanut lähimmäisvastuuta sekä kotihoidon merkitystä. Puolue on painottanut, että lähimmäisistä tulee kantaa vastuuta ja liiallisen laitostumisen välttämiseksi potilaita pitäisi pystyä hoitamaan mahdollisimman pitkään kotona.⁹⁶ Näiden lausuntojen pohjalta voidaan nähdä, että puolue on tukenut omaishoidon kehittämistä, mutta menettelykeinot ovat vahvasti puolueen talousnäkökulman määrittelemiä.

SDP oli omaishoidontuen maksamisesta pitkälti samoilla linjoilla kokoomuksen kanssa. Puolueen puheenvuoroissa korostui erityisesti yhteisten kriteerien määrittämisen ensisijaisuus. Omaishoidon siirtämisestä Kelan alaisuuteen SDP esitti samansuuntaisen arvion kuin kokoomus. Puolueen mukaan siirron kustannukset olisivat liian suuret eikä se olisi toimivin ratkaisu puuttua tuen maksun eriarvoisuuteen.⁹⁷ Jälkikäteen arvioituna sosiaalidemokraattisen puolueen toiminta sosiaalipolitiikan osalta on nähty olleen 2010-luvun alussa aiempaa hallintokeskeisempää ja tulkittu puolueen siirtyneen poliittisesti oikealle.⁹⁸ Tätä osaltaan selittää hallitusyhteistyö pääministeripuolueena toimineen kokoomuksen kanssa sekä taloudellinen konteksti finanssikriisin jälkeen, jolloin julkinen talous oli tiukan tarkastelun alla. Tämän seurauksena poliittinen keskustelu sekä päätöksenteko olivat liitoksissa vahvasti talouskehitykseen. Tässä tilanteessa SDP joutui kokoomuksen rinnalla suhtautumaan talouskysymyksiin tiukemmin kuin puolueelle oli aiemmin ollut tyypillistä.

Yksittäiset SDP:n edustajat olivat opposition esitystä kohtaan hieman myöntyväisempiä. Edustaja Anneli Kiljunen piti varteenotettavana vaihtoehtona keskustan ehdotusta

⁹⁵ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 58 (Paula Risikko), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_058

⁹⁶ Kangas 1986 51; Paastela ja Paloheimo 2006, 199–122.

⁹⁷ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 5 (Maria Guzenina-Richardson), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_005

⁹⁸ Anttonen 2016, 33–34.

omaishoidon tuen siirtämisestä Kelan alaisuuteen. Hän ilmaisi olevansa myös sen puolella, että omaishoitajien verotusta kevennettäisiin.⁹⁹ Puolueen sisällä yksittäisten kansanedustajien näkemyksissä on ollut hajontaa ratkaisuvaihtoehtojen suhteen. SDP:n sisäisen hajonnan voidaan nähdä kuvastavan rooliaan laajan kannattajakentän puolueena, jolloin eri taustaryhmien sekä alueellisten intressien näkemykset heijastuvat yksittäisten edustajien kannanotoissa. Tämä yksittäinen näkemysero ei kuitenkaan ole syy kyseenalaistaa puolueen ajaman linjan yhtenäisyyttä. Tämä hajonta ei myöskään riippunut puolueen parlamenttiaseman muuttumisesta, sillä Kiljunen kannatti Kela-siirtoa puolueen hallitusvastuusta huolimatta. Puolue ei oppositiossa ollessaan ottanut kantaa tuen maksuun liittyvän eriarvoisuuden ratkaisukeinoihin, vaan vasta hallituksessa ollessaan alkoi kannattamaan yhtenäisiä kriteereitä.

Tarkastelin yleisellä tasolla SDP:n aiempaa suhtautumista omaishoitoon. Puolueen periaateohjelmassa vuonna 1999 ei ollut mainintaa lähimmäis- tai hoitovastuusta.¹⁰⁰ Sen sijaan puolue on ohjelmissaan painottanut laajaa julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämistä, eikä erityisesti ole suunnannut kiinnostusta lähimmäisen tuottamia palveluita kohtaan. Kataisen hallituksen pääpuolueita vertailtaessa kokoomus puolestaan on ohjelmissaan painottanut huomattavasti vahvemmin lähiyhteisöjen tarjoaman hoivan merkitystä.¹⁰¹ Tämä edellä kuvattu jaottelu lähimmäisvastuun painotuksista on ollut tyypillistä oikeisto-vasemmisto-akselilla.¹⁰² Jaottelun merkitys on kuitenkin laskenut 2000-luvulla, kun omaishoito on vakiintunut osaksi palvelujärjestelmää, ollen nykyisin yleisesti arvostettu palvelumuoto puoluekentästä riippumatta.

Lopulta mitään mainintaa omaishoitoon liittyen ei vanhuspalvelulakiin tullut, vaan siihen liittyvä selvitystyö sekä sen kehittäminen siirtyi sosiaali- ja terveysministeriön perustaman työryhmän tehtäväksi.¹⁰³ On huomioitava, että omaishoitajärjestelmän puutteita koskeva keskustelu oli lakisäädöksen yhteydessä kokonaisvaltaisempaa, mitä tässä tutkielmassa on tarkasteltu. Eritoten kokoomuksen sekä SDP:n edustajat puhuessaan omaishoidon tuesta kiinnittivät herkästi huomiota heidän mielestään olennaisimpiin ongelmiin, kuten

⁹⁹ Vp 2012 - istunto 131 - puhe 192 (Anneli Kiljunen), 17.12.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_131_192; Vp 2011 - istunto 22 - puhe 221 (Anneli Kiljunen), 28.06.2011 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2011_1_022_221

¹⁰⁰ Paastela ja Paloheimo 2006, 133–118.

¹⁰¹ Kangas 1986, 52.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Kaskiharju 2019, 64–65; Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelma STM110:00/2011 [luettu 12.4.2026]

tukipalveluiden puutteeseen, omaishoitajien vapaapäiviin sekä heidän jaksamiseensa.¹⁰⁴

Huolimatta asian siirtymisestä erillisen työryhmän käsiteltäväksi, koin tärkeäksi nostaa juuri omaishoitoon liittyvän keskustelun esiin, sillä se oli lain käsittelyn keskeisimpiä teemoja.

¹⁰⁴ Vp 2012 - istunto 85 - puhe 46 (Jyrki Katainen), 25.09.2012 http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_046;
Vp 2012 - istunto 85 - puhe 5 (Maria Guzenina-Richardson), 25.09.2012
http://ldf.fi/semparl/speeches/s2012_1_085_005

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen keskittynyt analysoimaan vanhuspalvelulakia koskevassa eduskuntakeskustelussa ilmenneitä ristiriitoja puolueiden välillä. Vanhuspalvelulain tarpeellisuudesta ja siihen liittyvistä teemoista puolueet olivat pääosin konsensuksessa. Havaitsin puolueiden välisiä näkemyseroja, kun keskityin tarkastelemaan niitä keinoja ja perusteluita, joita puolueet ehdottivat yhdessä tunnistettujen ongelmien ratkaisemiseksi. Käsittelin tutkielmassani eniten erimielisyyksiä aiheuttaneita teemoja, jotka olivat kuntien vastuuttaminen, hoitajamitoituksen kirjaaminen lakiin sekä omaishoidontuen maksamisen järjestäminen. Tutkielmassani vastasin kysymykseen siitä, miksi puolueet olivat näistä aiheista eri mieltä. Lisäksi tarkastelin, miten puolueiden näkemykset muuttuivat suhteessa niiden parlamenttiasemaan sekä vertasin puolueiden antamia perusteluita niiden yleisesti harjoittamaan sosiaalipolitiikkaan.

Kuntien vastuuttaminen oli aihe, mikä jo lähtökohtaisesti jakoi puolueiden kantoja. Kuntien vastuuta lisättiin taloudellisiin perusteluihin vedoten, mikä kytkeytyi osaltaan finanssikriisin jälkeiseen heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Lisäksi tässä korostui pääministeripuolueena olleen kokoomuksen omat taloudelliset intressit, jotka ohjasivat puolueen tavoittelemaa politiikkaa. Kuntien vastuun kasvattamista kritisoi erityisesti keskusta sekä Perussuomalaiset. Oppositio puolueiden vaatimukset eivät olleet suoranaisesti riippuvaisia parlamenttisesta asemasta, vaan perustelut myötäilivät puolueiden yleisiä toimintaperiaatteita. Vertailin tekemiäni havaintoja Paloheimon tuloksiin ja havainnot olivat pääosin linjassa keskenään, mikä vahvistaa vanhuspalvelulain käsittelyssä tulleiden erimielisyyksien soveltuvan puolueiden aikaisempiin painotuksiin.

Riittävän hoitajamitoituksen varmistaminen sekä omaishoidontuen maksun yhdenmukaistaminen olivat asioita, joiden tavoittelemisesta puolueet olivat lähtökohtaisesti samaa mieltä. Näihin ongelmiin esitetyt ratkaisuehdotukset aiheuttivat kuitenkin kiistaa puolueiden välillä. Keskusta ei juuri ottanut kantaa sopivasta hoitajamitoituksesta tai siitä, tulisiko sitova mitoitus kirjata lakiin. Kaikki muut puolueet paitsi kokoomus, ilmaisivat kannattavansa hoitajamitoituksen kirjaamista lakiin. Pienten puolueiden sekä SDP:n linjat asian suhteen pehmenivät hallitusvastuussa ja mukautuivat kokoomuksen linjaan. Hoitajamitoituksen osalta käytiin kiivasta keskustelua, mutta lopulta sen suhteen päätettiin jäädä seurantalinjalle. Tähän ratkaisuun hallituksessa päädyttiin osin aikataulukiireiden sekä resurssien puutteen vuoksi.

Omaishoidontuen maksujärjestelmään ehdotettuja ratkaisuja perusteltiin vahvasti taloudellisilla syillä kaikkien puolueiden toimesta. Lisäksi perusteluista oli nähtävissä viittauksia puolueiden omiin arvopohjiin. Omaishoidontuen maksuun liittyen analysoin puolueiden aiempia ohjelmia vertaillakseni niiden näkemyksiä sosiaalipolitiikasta sekä erityisesti lähimmäisvastuusta. Omaishoito sekä hoitajamitoitus olivat siinä mielessä mielenkiintoisia aiheita, että niiden ratkaisemiseksi käytettiin eduskuntakeskusteluissa paljon aikaa, mutta lopulta näitä ei kirjattu vanhuspalvelulakiin.

Erityisesti laajoissa koalitiohallituksissa, kuten Kataisen hallituksessa, suuremmilla puolueilla on usein enemmän vaikutusvaltaa. Tämän seurauksena pienpuolueet joutuvat tekemään kompromisseja, jotka voivat kaventaa niiden mahdollisuuksia edistää omia näkemyksiään. Tämän suhteen voidaan nähdä parlamenttiaseman vaikuttavan puolueiden käyttäytymiseen ja puheenvuorojen pitämiseen. Oppositiossa ollessaan pienemmät puolueet voivat esittää näkemyksiään vapaammin ilman hallitusvastuun rajoitteita. Hallituksessa ollessaan pienempi puolue voi tahtomattaan ajautua hiljaiseksi hyväksyjäksi. Toisaalta hallituksessa oleva pienempi puolue voi tietoisesti tukeutua siihen, että isommat puolueet tavoittelevat myös sille tärkeitä asioita. Tutkielmassa tehtyjen havaintojen pohjalta on haastavaa vielä sanoa, oliko esimerkiksi RKP:n kohdalla toisesta näistä edellä mainituista ilmiöistä kyse vanhuspalvelulain käsittelyssä. Tämän selvittämiseksi pitäisi tutkimusta tulevaisuudessa laajentaa tarkastelemaan hallituksen sisäistä dynamiikkaa.

Vihreiden tai kristillisdemokraattien kohdalla näistä ilmiöistä ei ollut kyse. Vihreiden sekä kristillisdemokraattien edustajat toivat eduskuntakeskustelussa esiin huoliaan puolueiden hallitusvastuusta huolimatta. Vihreiden edustajat kritisoiivat julkisesti hoitajamitoituksesta luopumista sekä kannattivat opposition ehdotusta omaishoidontuen siirtämisestä Kelan alaisuuteen. Kristillisdemokraatit korostivat puheissaan vahvasti arvoja, kuten sosiaalisia oikeuksia, yhdenvertaisuutta sekä ihmisarvoa. Puolue ajoi sitovampaa lakia vielä oppositiossa ollessaan, mutta osittain puolueen näkemykset maltillistuivat sen siirryttyä hallitusvastuuseen.

Parlamenttiaseman vaikutus puolueiden linjoihin näkyi tutkielmani primääriaineistossa myös toisella tavalla. Puolueet saattoivat oppositiossa ollessaan jättää ottamatta kantaa tiettyihin asioihin, mutta hallitukseen päästyään ne alkoivat esittää omia näkemyksiään. Tämä johtui siitä, että hallituksessa puolueiden oli sovittava yhteisistä säännöistä, tehtävä yhteisiä päätöksiä ja puolustettava niitä eduskuntakäsittelyissä. Näin ollen hallituspuolueet eivät voineet enää olla kommentoimatta käsittelyssä olevia asioita.

On syytä nostaa esiin lähdekritiikki liittyen pienten puolueiden näkemyksiin. Erityisesti pienet puolueet pitivät aiheista määrällisesti hyvin vähän puheenvuoroja tai sivusivat aihetta hyvin lyhyesti. Usein nämä puheenvuorot olivat vielä samojen henkilöiden pitämiä, koska tietyt edustajat kokivat aiheen itselleen erityisen tärkeäksi. Näiden edustajien puheenvuorot olivat siis yliedustettuina eritoten pienempien puolueiden kohdalla. Tästä syystä havaintojen pohjaksi oli ajoittain mahdoton saada kovin laajaa otantaa, mikä on hyvä pitää mielessä tätä tutkielmaa tarkasteltaessa. Tämä ilmentyi esimerkiksi Vasemmistoliiton puheissa. Puolueen edustajat, jotka aiheeseen eniten ottivat kantaa, olivat keskenään myös vahvasti erimieltä asioista. Tästä ei kuitenkaan voida vetää suoria johtopäätöksiä sen suhteen, että puolueen yleinen kanta olisi ollut kahtiajakautunut. Vanhuspalvelulakia koskevassa käsittelyssä Vasemmistoliiton yleinen linja keskittyi tarkastelemaan uudistuksen vaikutuksia kokonaisvaltaisesti.

Keskusta kiinnitti huomiota alueelliseen yhdenvertaisuuteen niin hallituksessa kuin oppositiossa ollessaan. Puheenvuoroista voitiin huomata vaatimustason nousseen puolueen joutuessa oppositioon. Perussuomalaiset olivat koko tarkastelujakson oppositiossa, jossa heidän vaatimuksensa pysyivät johdonmukaisina huolimatta puolueen sisäisistä tapahtumista. He esittivät kritiikkiä liittyen kustannusarvioihin ja olivat lopulta koko lakiuudistusta kohtaan epäileväisiä. Puolueen edustajat painottivat perusteluissaan moraalisia arvoja ja esiintyivät hoivapolitiikan puolustajina.

Tutkielman myötä voidaan päätellä, että puolueiden väliset erimielisyydet juontuivat niiden erilaisista poliittisista painotuksista ja tavoitteista. Kokoomus suhtautui asioihin talousnäkökulman kautta muita puolueita vahvemmin. Toimiessaan pääministeripuolueena lainkäsittelyiden aikaan talouspainotus vaikutti vahvasti myös muiden hallituspuolueiden puheisiin sekä näkemyksiin. Lisäksi asiaan vaikutti finanssikriisin jäljet valtion taloussuhdanteessa. SDP ajoi oppositiossa ollessaan sitovampaa vanhuspalvelulakia esimerkiksi henkilöstömitoituksen osalta. Päästessään mukaan hallitukseen, puolueen kannanotot olivat huomattavasti hillitympiä. Puolueen puheenvuoroissa korostui aiempaa realistisempi arvio lain toimeenpanoon käytettävissä olevista resursseista.

Tutkielmani aihe sisälsi mielenkiintoisen asetelman, kun puhutaan ikäihmisille suunnattujen palveluiden järjestämisestä. Puolueet pyrkivät yleisesti näyttäytymään ikäihmisten palveluiden puolustajina, mistä syystä ne välttävät puhumasta heidän palveluistaan tai esimerkiksi niiden kustannusvaikutuksista negatiiviseen sävyyn. Ikääntyvien palveluiden

järjestäminen on jo pelkästään äänestäjien kannalta olennaista. Ikäluokat, joita vanhuspalvelulain mukaiset palvelut koskevat tai joiden vanhemmat ovat niiden piirissä, ovat myös keskimäärin erittäin äänestysaktiivisia. Vaalimenestyksen kannalta puolueiden on siis suotavaa näyttäytyä ikäihmisten etujen ajajina.

Tutkielmani aihe on kiinnostava myös ajallisen perspektiivin suhteen. Lakiuudistus toteutettiin yli kymmenen vuotta sitten, mutta edelleen 2020-luvun julkisessa keskustelussa on nähtävissä täysin samoja huolenaiheita. Erityisesti hoitajamitoitusta ja ikäihmisten kohtelua koskeva keskustelu osoittaa, että vanhuspalvelulain säätämisestä huolimatta samat ongelmat ovat edelleen ratkaisematta.

Lähdeluettelo

Alkuperäisaineisto

Valtiopäivät 2009–2012, pöytäkirjat.

Tutkimuskirjallisuus

Anttonen, Anneli. ”Sosiaalipolitiikan tulevaisuudesta: voiko sitä tietää?”. *Sosiaalipolitiikan lumo*. Toim. Antti Halmetoja, Pertti Koistinen ja Satu Ojala. Tampere: Tampereen Yliopisto, 2016, 25–44.

Anttonen, Anneli ja Liina Sointu. Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Hyvinvointivaltion rajat -hanke. Helsinki: Stakes, 2006.

Finne-Soveri, Harriet, Rauha Heikkilä, Matti Mäkelä, Janne Asikainen, Anni Vilkkö, Sirpa Andersson, Teija Hammar, Sari Jokinen ja Anja Noro ”Mitä on huomioitava vanhusten laitoshoidon vähennettäessä”. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaan tuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Toim. Anja Noro ja Hanna Alastalo. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos, 2014, 56–70.

Härkänen, Soile. Tuettu omaishoito ja hoitajien arki. Tutkimus espoolaisista omaishoitajista. Raportteja Espoosta 6/2002. Helsinki: Helsingin Yliopisto, sosiologian laitos, 2002.

Järvinen, Jon. ”Vastuulliset hallituspuolueet ja räyhäävä oppositio? Hallitusvastuun vaikutus populistiseen puheeseen”. *Politiikka* 66:4 2024, 279–302.

Kangas, Olli. Luokkaintressit ja hyvinvointivaltio. Sisältöanalyttinen tarkastelu suurimpien puolueiden ja etujärjestöjen sosiaalipoliittisista kannanotoista. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 1986.

Kaskiharju, Eija. ”Mitä virkaa on vanhuspalvelulailla? Palvelun laatua jäljittämässä”. *Gerontologia* 33(2), 2019, 57–73.

Kehusmaa, Sari, Ilona Autti-Rämö ja Pekka Rissanen. ”Omaishoidon vaikutus ikääntyneiden hoidon menoihin”. *Yhteiskuntapolitiikka* 78, 2/2013, 138–151.

Kolehmainen, Ari. ”Miten uudistaa kuntahallintoa – Uusi kunta 2017”. Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Toim. Arto Haveri, Jari Stenvall ja Kaija Majoinen. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 2011, 133–126.

- Kontula, Anna ja Tomi Kuhanen. ”Vasemmistoliiton sukupolvet”. Megafoni 1/2010, 8–16.
- Kuismanen, Mika ja Mikko Spolander. ”Finanssikriisi ja finanssipolitiikka Suomessa”. Kansantaloudellinen aikakausikirja – 108 vuosikirja, 1/2012, 69–80.
- Laaksonen, Salla-Maria ja Matti Nelimarkka. ”Omat ja muiden aiheet: Laskennallinen analyysi vaalijulkisuuden teemoista ja aiheomistajuudesta”. Poliittika 60:2, 2018, 132–147.
- Mickelsson, Rauli. Suomen puolueet. Vapauden ajasta maailman tuskaan. kolmas, uudistettu laitos. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 2021.
- Noro, Anja ja Hanna Alastalo. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaan tuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Noro, Anja, Matti Mäkelä ja Harriet Finne-Soveri. ”Analyysiä ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksesta”. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaan tuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Toim. Anja Noro ja Hanna Alastalo. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2014, 141–146.
- Noro, Anja, Harriet Finne-Soveri ja Matti Mäkelä. ”Henkilöstömitoituksen ja -rakenteen yhteys ympärivuorokautisen hoidon laatuun”. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaan tuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Toim. Anja Noro ja Hanna Alastalo. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2014, 147–157.
- Paastela, Jukka ja Paloheimo Heikki. Suomen puolueiden periaateohjelmat. Ohjelmat, niiden taustaa ja tarkastelua. Tampere: Poliittikan tutkimuksen laitos, 2006.
- Pajala, Antti. ”Hallitus- ja oppositioryhmien suhde eduskunnassa toisen maailmansodan jälkeisellä ajalla”. Poliittika 53:3 2011, 214–226.
- Paloheimo, Heikki ja Tapio Raunio. ”Ideologiat ja ristiriitaisuudet” Suomen puolueet ja poliittinen järjestelmä. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 2008.
- Rinne, Jenni. ”Edustuksellisuus ja deliberaatio eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä”. Poliittika 52:3, 2010, 195–205.
- Rättö, Hanna, Ismo Linnosmaa, Satu Kapinen. ”Ikääntyneiden palvelujen käytön ja kustannusten kehityslinjoja”. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaan tuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Toim. Anja Noro ja Hanna Alastalo. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2014, 42–55.

- Sainio, Päivi, Seppo Koskinen, Ari-Pekka Sihvonen, Tuija Martelin ja Arpo Aromaa. ”Iäkkään väestön terveyden ja toimintakyvyn kehityslinjoja”. Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaan tuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Toim. Anja Noro ja Hanna Alastalo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014, 37–41.
- Tuomi, Juoni ja Anneli Sarajarvi. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2009.
- Voutilainen, Päivi, Sari Kauppinen, Timo Sinervo, Harriet Finne-Soveri, Marjukka Laine ja Reijo Ailasmaa. ”Ikääntyneiden palveluissa toimivan henkilöstön määrä ja rakenteen kehitys” Laatusuosituksella? Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 2007, 36–53.
- Yliaska, Ville. ”Tehokkuustalouden lähihistoria”. Tehostamistalous. toim. Teppo Eskelinen, Hannele Harjunen, Helena Hirvonen ja Eeva Jokinen. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto (SoPhi 134), 2017, 33–51.
- Ylä-Anttila, Tuukka. ”Perussuomalaisten sisäiset poliittiset suuntaukset: Julkisen oikeuttamisen analyysi”. Poliittika 56:3 2014, 191–209.

Internet-lähteet:

Hallituksen esitys vanhuspalvelulaista. HE 160/2012 <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2012/160>

Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelma STM110:00/2011
<https://stm.fi/hanke?tunnus=STM110:00/2011#:~:text=P%C3%A4%C3%A4ministeri%20Jyrki%20Kataisen%20hallituksen%20ohjelma%20sis%C3%A4lt%C3%A4%C3%A4%20seuraavat,ja%20hoidettavien%20yhdenvertaisuutta%20parannetaan%20yhten%C3%A4ist%C3%A4m%C3%A4ll%C3%A4%20tuen%20my%C3%B6nt%C3%A4misperusteet.>

Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit> [luettu 11.3.2026]